

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Kaisa Kääriäinen

Tarvearviointi koskien eheytystoimien kriminalisointia Suomessa

Johtamisen akateeminen yksikkö
Julkisoikeus
Maisteriohjelma
Pro Gradu -tutkimus

Vaasa 2026

VAASAN YLIOPISTO**Johtamisen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Kaisa Kääriäinen		
Tutkielman nimi:	Tarvearviointi koskien eheytystoimien kriminalisointia Suomessa		
Tutkinto:	Hallintotieteen maisteri		
Oppiaine:	Julkisoikeus		
Työn ohjaaja:	Laura Perttola		
Valmistumisvuosi:	2026	Sivumäärä:	85

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia eheytystoimintaa ja sen kriminalisointiin pyrkivää lainsäädäntäprosessia. Tavoitteena on selvittää lainopin avulla, tulisiko Suomen rikoslakia muuttaa eheytystoimien rankaisemisen selkiytymiseksi vai onko nykyisen lainsäädäntöemme keinoin mahdollista puuttua rikollisiksi katsottaviin eheytystapauksiin. Tutkimuksen lopuksi on tarkoitus antaa lainsäätäjälle suosituksia de lege ferenda. Tutkimuksen kohteena ovat LGBTIQ+ henkilöt, joilla viitataan lesboihin, homoihin, biseksuaaleihin, interseksuaaleihin, trans- ja queer ihmisiin, aseksuaaleihin sekä muihin sateenkaari-ihmisiin. Eheytystoiminnalla viitataan Seta ry:n määritelmän mukaisesti toimenpiteisiin, joilla pyritään muuttamaan seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöön kuuluvan henkilön seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisua. Tutkimus sijoittuu queer oikeusteoreettiseen ja sukupuolitutkimukselliseen oikeuskenttään.

Eheytystoiminnan kriminalisointia puoltavien tahojen mukaan eheytystoiminta rikkoo LGBTIQ+ henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksia sekä loukkaa näiden ihmisarvoa ja sitä voidaan luonnehtia haavoittuvaan ihmisryhmään kohdistuvaksi henkiseksi väkivallaksi. Keskustelussa painotetaan rikkomuksia etenkin perustuslain (731/1999) 6 § ja 7 § pykäläiä kohtaan. Näkemysten mukaan eheytystoimien laillisuus ei myöskään tue yhteiskunnallista oikeusmoraalia tai toteuta valtion perustuslain 22 §:n mukaista tehtävää huolehtia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Kriminalisointia vastustavien tahojen mukaan nykyinen rikoslaki sisältää pykälät, joiden avulla voidaan puuttua eheytyksen yhteydessä tapahtuvaan väkivaltaan. Heidän mukaansa kriminalisointi johtaisi vapausoikeuksien, kuten esim. PL 11 §, 12 § sekä metaoikeutena toimivan itsemääräämisoikeuden rajoituksiin.

Henkinen- ja fyysinen väkivalta on kriminalisoitu rikoslain (39/1889) 21 luvun 5 § ja 6 §:ssä, jonka mukaan toisen terveyttä vahingoittamalla ja kipua aiheuttamalla voi tulla syyllistyneeksi pahoinpitelyyn. Teko on kuitenkin voitava katsoa tahalliseksi ja syy-seuraussuhde aiheutuneen seurauksen ja teon välillä on pystyttävä näyttämään toteen. Tämä johtaa usein henkistä valtaa sisältävien tapausten alituomitsemiseen. Eheytystoimet Suomessa sisältävät selviytyjien kertomusten mukaan käytännössä pelkästään henkistä väkivaltaa, jonka vuoksi niiden rangaistavuutta ei voida pitää yksinkertaisena, oikeasuhtaisena tai tehokkaana.

Päädyn tutkimuksessani esittämään, että rikoslain 21 lukuun tulisi lisätä Norjan mallin kaltainen pykälä, joka yksiselitteisesti kriminalisoi yritykset käyttää psykoterapeuttisia, lääketieteellisiä, vaihtoehtolääketieteellisiä tai uskontoon perustuvia menetelmiä tai vastaavia järjestelmällisiä menettelyjä tarkoituksenaan vaikuttaa toiseen hänen seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä muuttamiseksi, kieltämiseksi tai tukahduttamiseksi. Toissijaisesti ehdotan, että henkinen väkivalta on kriminalisoitava säätämällä RL 21 lukuun pykälä pakottavan kontrollin kriminalisoinnista, joka sisältää erityismaininnan eheytystoimien rangaistavuudesta.

AVAINSANAT: LGBTIQ+, eheytystoiminta, queer-oikeusteoria, henkinen väkivalta

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Keskeisiä käsitteitä ja tutkimuskysymys	5
1.2	Tutkimusmenetelmä	11
2	Ehetystoiminta ja LGBTIQA+ Suomessa	15
2.1	LGBTIQA+ oikeuksien historia	15
2.2	LGBTIQA+ oikeuksien historia Suomessa	18
2.3	Ehetystoimintaa tarjoavat toimijat Suomessa	21
2.4	Kokemuksia ehetystoiminnasta Suomessa	22
3	Ehetystoiminnan kriminalisointiin pyrkivät kansalaisaloitteet eduskunnassa	25
3.1	Ehjänä syntynyt	25
3.2	Rikkomaton	28
3.2.1	Asiantuntijakuulemiset	30
3.2.2	Pakottavan kontrollin kriminalisointi	33
3.2.3	Lakivaliokunnan pohdintaa koskien kriminalisoinnin tarpeellisuutta	34
3.3	Kansainvälinen vertailu	36
4	LGBTIQA+ henkilöitä koskevat yksilön oikeudet ja oikeudellinen ratkaisutoiminta Suomessa	38
4.1	LGBTIQA+ oikeussubjekteina	38
4.2	Perus- ja ihmisoikeuksien asema lainsäätämässä- ja käytössä	42
4.3	Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö	45
4.4	Oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen	49
4.5	Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen	52
4.6	Lapsen etu	54
4.7	Uskonnon- ja sananvapaus	56
4.8	Viharikokset, vihapuhe ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan	58
4.9	LGBTIQA+ oikeuksia koskeva ratkaisutoiminta Suomessa	61
4.9.1	KKO:2026:27	61
4.9.2	R 758/2024/6152	64

5	Johtopäätökset	71
5.1	Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen eheytysoiminnassa	71
5.2	Voidaanko nykyisen rikoslainsäädännön nojalla tuomita eheytysoimet riittävässä määrin?	74
5.3	De lege ferenda – suositukset lainsäätäjille	77
	Lähteet	79

Lyhenteet

HE	Hallituksen esitys eduskunnalle
KKO	Korkein oikeus
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
THL	Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos
PAHO	Pan American health organization
APA	American Psychiatric Association
PL	Perustuslaki
RL	Rikoslaki
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Keskeisiä käsitteitä ja tutkimuskysymys

Pro Gradu-tutkielmani aihe käsittelee eheytystoimintaa ja sen kriminalisointiin pyrkivää lainsäädäntäprosessia. Tutkimuskysymykseni on *"tuleeko Suomeen säätää eheytystoiminnan kriminalisoiva laki?"* Käytännössä tutkimukseni tarkoitus on pohtia, tarvitseeko rikoslakia muuttaa ja mikäli tarvitsee, miten laki sijoitetaan oikeassa muodossa oikeaan kohtaan rikoslakia. Vastaan päätutkimuskysymykseni lisäksi myös kysymyksiin *"mitä on eheytystoiminta ja miksi sen tunnistaminen olisi luonteeltaan rikoslakiin lisättävä kokonaisuus?"*, *"millaisia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet ovat ja miten ne toteutuvat Suomessa tällä hetkellä"* ja *"miten rikoslakia mahdollisesti tulisi muuttaa, jotta seksuaalivähemmistöjen kokeman väkivallan rangaistavuus helpottuu vai pystytäänkö väkivaltatapauksiin puuttumaan jo olemassa olevan lainsäädännön keinoin?"* Suomen lainsäädännön kannalta tuleekin siis pohtia, miten luonteeltaan useimmiten henkinen ja vähemmistöjä syrjivä väkivalta saataisiin mahdollisesti asetettua rikoslakiimme siten, että se tunnistaisi sen nojalla annettavien tuomioiden rikokset kaikessa kontekstissaan ja toisaalta pohtia sitä, pystyykö nykyisen lainsäädäntömme nojalla jo tälläkin hetkellä tuomitsemaan rikolliseksi luokiteltavat tapaukset.

Eheytystoiminta on hyvin kiistelty aihe etenkin Suomessa. Toisten mielestä toiminta tulisi kieltää lailla ja vastapuolen mukaan jokainen saa osallistua itselleen mieleiseen eheyttämiseen pyrkivään toimintaan. Eheytystoimintaa vastustavia kannanottoja on tullut esimerkiksi Suomen tasa-arvovaltuutetulta, Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetulta ja Euroopan rasmin ja suvaitsemattomuuden vastaiselta komissiolta (ECRI) ¹. Euroopan parlamentin teettämän tutkimuksen mukaan eheytystoiminta on syrjivää, alentavaa ja haitallista. ² YK:n tutkimuksen mukaan

¹ TAS 96/2024; Mijatović (2023); ECRI (2023).

² Belavusau & Marzocchi, 2023.

suurimmalle osalle eheytystä läpikäyneistä henkilöistä on jäänyt pitkäaikaisia fyysisiä ja psyykkisiä haittoja.³ Yleisimmin eheytystoimintaa puolustavat hyvin konservatiiviset uskonnolliset tahot ja henkilöt, joiden puoltavat argumentit nojautuvat enimmälti uskonasioihin ja uskonvapauteen sekä osin itsemääräämisoikeuteen.

Tutkimukseni keskiössä ovat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, joihin viittaa tekstissäni lyhenteellä LGBTIQA+, joka Seta ry:n sateenkaarisanaston mukaan toimii yleistermiinä puhuttaessa lesboista, homoista, biseksuaaleista, interseksuaaleista, trans- ja queer ihmisistä, aseksuaaleista sekä muista sateenkaari-ihmisistä⁴. Kirjainyhdistelmä tulee termien englanninkielisten sanojen alkukirjaimista.

Eheytystoiminnalla viittaa Seta ry:n määritelmän mukaisesti toimenpiteisiin, joilla pyritään muuttamaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvan henkilön seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisua⁵. Yleisesti eheytystoiminnan lähtökohta on se, että LGBTIQA+ henkilöllä on jokin homoseksuaalisuutta tai heteronormatiivista poikkeavaa sukupuoli-identiteettiä tuottava mielenterveyshäiriö tai trauma, jonka vuoksi hän kuuluu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön⁶. Eheytystoiminnan tarkoituksena onkin siis toimia hoitona näihin ns. mielenterveyshäiriöihin, jonka vuoksi toimintaa kutsutaan kansankielessä myös eheytyshoidoksi. Tutkimuksessani käytän termiä eheytystoiminta, sillä eheytyshoito antaa näkemykseni mukaan virheellisen kuvan eheytyksestä hoitomuotona. Eheytystoiminnan perimmäisenä tarkoituksena on muuttaa ei-heteroseksuaalinen suuntautuminen heteroseksuaalisuudeksi sekä trans- tai muunsukupuolisuus cissukupuolisuudeksi. Cissukupuolisuudella viitataan henkilöön, jonka sukupuoli-identiteetti vastaa hänelle syntymässä määrittyntä sukupuolta.

³ A/HRC/44/53

⁴ Seta ry, 2025.

⁵ Seta ry, n.d.

⁶ Campbell & van der Meulen Rodgers, 2023.

YK:n tutkimuksen mukaan kansankielessä käytetyt nimet, kuten eheytyshoito ja eheytysterapia, ovat hyvin harhaanjohtavia ja aiheuttavat uskomuksen, että ihmisen seksuaalisuutta voisi tai tulisi jollain tapaa muuttaa⁷. Pan American health organization (PAHO) on lausunut eheytystoiminnan olevan ihmisoikeuksien vastaista ja rangaistavaa toimintaa, joka ei perustu mihinkään lääketieteellisiin todisteisiin⁸. PAHO:n, American Psychiatric Associationin (APA) sekä World Psychiatric Associationin yhtenevien mielipiteiden mukaan homoseksuaalisuutta ja muita heteroseksuaalisuudesta poikkeavia seksuaalisia suuntautumisia voidaan pitää ihmislajin seksuaalisuuteen kuuluvana luonnollisena monimuotoisuutena, jonka ei voida katsoa olevan haitallista tai johtuvan sairaudesta. PAHO:n mukaan eheytyksen toimivuudesta ei ole olemassa uskottavaa lääketieteellistä näyttöä. Lääkäriliiton toiminnanjohtaja Janne Aaltonen puolestaan toteaa, että myöskään cisnormista poikkeava sukupuoli-identiteetti ei ole sairaus⁹. Aaltonen mukaan terveydenhuollossa annettavan hoidon tulee aina olla turvallista ja vaikuttavaa, jollaisena eheytystoimintaa ei voida pitää.

Euroopan parlamentin teettämän tutkimuksen mukaan eheytystoiminnassa menetelminä käytetään pääasiassa kolmea eri mallia; psykoterapeuttista-, lääkinnällistä- sekä uskonnollista- ja henkistä interventiota¹⁰. Psykoterapeuttisen intervention tarkoituksena on hoitaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvaa henkilöä mielenterveyspotilaana. Hoitokeinoina voidaan käyttää esim. terapiaa, sähköshokkihoitoa tai lääkintää. Lääkinnällisessä interventiossa henkilön seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiä pyritään muuttamaan esim. steroidien ja hormonien avulla. Henkiset- ja uskonnolliset interventiot puolestaan sisältävät yleisesti nimensä mukaisesti uskonnollisen johtajan valistusta, joissa lähtökohtana on, että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvat henkilöt ovat syntisiä tai paholaisen riivaamia. Henkinen ja uskonnollinen eheytystoiminta koostuu usein rukoilusta, mutta

⁷ A/HRC/44/53.

⁸ PAHO, 2012; Alempijevic & muut, 2020; American psychological association, 2009; World Psychiatric association, 2023.

⁹ Seppänen, 2024.

¹⁰ Belavusau & Marzocchi, 2023: A/HRC/44/53.

äärimmäisissä tapauksissa hoitokeinoina saatetaan käyttää myös uhkailua, väkivaltaa ja manausta. Jokainen eheytystoiminnan erilaisista muodoista sisältää tavoitteen LGBTIQA+ henkilön oman identiteetin ja henkilökohtaisten elämänvalintojen pyyhkimisestä¹¹.

Eheytystoiminta näyttäytyy useissa eri muodoissa. Erilaisia raportoituja tapoja ovat esimerkiksi käännättämiseen pyrkivä seksuaalinen väkivalta ja raiskaukset, vangitseminen, kidnappaaminen, fyysinen väkivalta, sähköshokkihoidot, hormonihoitot sekä käännystherapie¹². Fyysisesti harjoitettava väkivalta jättää selviytyjiin syvät arvet, joiden parantumiseen saattaa mennä vuosia, mikäli vammat eivät ole pysyviä. Käännystherapieana pidetyn psykoterapeuttisen sekä hengellisen- ja uskonnollisen eheytyksen seurauksena LGBTIQA+ henkilöillä on myöhemmässä elämässään ilmennyt muun muassa itsetunto-ongelmia, ahdistusta, masennusta, häpeää, itsetuhoisia ajatuksia, vihaa itseään kohtaan sekä PTSD-oireita¹³.

Suomessa eheytystoimintaa ei ole tunnustettu laillisella tasolla eikä myöskään hoitomuotona, jonka vuoksi varmaa tutkimustietoa käytetyistä tekniikoista ja osallistujista ei ole tieteellisiltä tahoilta saatavilla. Kuitenkin julkisuuteen astuneiden eheytystoimintaa läpikäyneiden LGBTIQA+ henkilöiden kertomusten mukaan on arvioitavissa, että Suomessa eheytystoiminta on lähinnä erilaista käännystherapiea, ryhmäkeskusteluja ja uskonnollisten johtajien opastusta ja konsultaatiota.¹⁴ Osallistujien kertomien kokemusten perusteella on kuitenkin selvää, että eheytystoiminta on erityisen haavoittavaa ja rikkovaa myös ilman fyysistä väkivaltaa. Varmuudella ei voida kuitenkaan sulkea pois mahdollisuutta, että eheytystoimintaa esiintyy Suomessa myös väkivaltaisemmissa muodoissaan, sillä Valvira ei valvo tunnustamatonta hoitomuotoa mitenkään ja esim. poliisilla on hyvin rajalliset mahdollisuudet puuttua tapauksiin, koska toiminta ei ole myöskään laitonta.

¹¹ Trispiotis & Purshouse, 2021, s. 108.

¹² Trispiotis & Purshouse, 2021, s. 108-109.

¹³ A/HRC/44/53: Trispiotis & Purshouse, 2022, s. 108-109.

¹⁴ Trispiotis & Purshouse, 2022, s. 108: Hyttinen, 2023; Koskela, 2023; Koivistoinen, 2021; Puonti, 2024.

Eheytystoiminnan jakautuminen moneen eri käytäntöön on aspekti, jonka vuoksi sen kriminalisointi jakaa mielipiteitä. Esimerkiksi Suomessa osa arvottaa korkeammalle perustuslain (731/1999) 11 §:ään kirjatun uskonnonvapauden, kun taas toiset vetoavat perustuslain 7 §:ään, joka takaa jokaiselle oikeuden elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä kieltää kiduttamisen ja ihmisarvon vastaisen kohtelun. Myös PL 6 §, joka takaa jokaiselle yksilölle yhdenvertaisuuden lain edessä, sotii vahvasti eheytystoimintaa vastaan.

Suomessa etenkin konservatiivisempi kansanosuus uskoo, että rikoslaistamme (39/1889) löytyy jo tällä hetkellä tarvittavat pykälät eheytystoiminnan yhteydessä mahdollisesti esiintyvän väkivallan kriminalisointiin, jonka vuoksi jokaisen tulisi saada harjoittaa uskontoaan ja vastaanottaa mieleistään eheytyä. Eheytystoiminnan yhteydessä usein tapahtuva väkivalta on kielletty esimerkiksi rikoslain 21 luvun 5 § ja 6 §:ssä, joissa kriminalisoidaan pahoinpitely sekä törkeän pahoinpitely. 5 §:n mukaan pahoinpitely ei edellytä fyysistä väkivaltaa, vaan pahoinpitelyksi voidaan katsoa myös teko, joka aiheuttaa vaaraa uhrin terveydelle esim. henkisen väkivallan keinoin.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992/758) 6 § ja 7 § säätävät potilaan itsemääräämisoikeudesta. Itsemääräämisoikeuden mukaan potilasta on aina, mikäli hän on kykeneväinen ilmaisemaan tahtonsa, hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Itsemääräämisoikeus on eheytystoiminnan kannalta merkityksellinen, sillä joissain tapauksissa eheytyä suoritetaan erityisesti lapsille ja nuorille vasten heidän tahtoaan tai ainakin ilman heidän nimenomaista suostumustaan. Toisaalta voidaan myös argumentoida, että koska kyseessä ei ole lääketieteellinen hoitomuoto, potilaslain pykälät koskien itsemääräämisoikeutta eivät tule soveltuviksi toimintaa, eli itsemääräämisoikeutta voidaan tapauksen osalta arvioida ainoastaan ns. perustuslaillisena metaoikeutena.

Monet valtiot ja osavaltiot niin Euroopasta, Etelä-Amerikasta kuin Pohjois-Amerikastakin ovat vuoteen 2026 mennessä kriminalisoineet eheytykseen pyrkivät toimet täysin. USA:ssa tehdyn tutkimuksen perusteella osavaltioissa, jotka ovat kieltäneet eheytystoiminnan, alle 25-vuotiaiden miesten itsemurhaluku oli 8 % pienempi kuin osavaltioissa, joissa eheytystoiminta oli edelleen sallittua¹⁵. Suomessa eheytyksen kriminalisointiin pyrkiviä kansalaisaloitteita on jätetty kaksi; ehjänä syntynyt sekä rikkomaton¹⁶. Jälkimmäinen on tällä hetkellä edennyt lainvalmisteluvaiheeseen asti lakivaliokunnan mietinnön ja suosituksen mukaisesti.

Väestöliiton seksuaalioikeuksien listauksen mukaan jokaisella on oikeus omaan seksuaalisuuteensa sekä oikeus näkyä yhteiskunnassa omana itsenään¹⁷. Listauksessa todetaan, että oikeus omaan seksuaalisuuteen voi toteutua täysimääräisesti ainoastaan silloin, kun jokainen henkilö saa vapaasti toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan ilman pelkoa väkivallasta tai syrjinnästä. LGBTIQ+ henkilöt ovat yhteiskunnassa monesti avoimesti syrjittyjä ja yliseksualisoituja. Yliseksualisointi tarkoittaa tässä asiayhteydessä ajattelutapaa, joka määrittelee ja lokeroi henkilön täysin hänen seksuaalisuutensa ja sukupuoli-identiteettinsä perusteella. Listauksen mukaan etenkin LGBTIQ+ nuoret kohtaavat ennakkoluuloja ja syrjintää sekä ovat alttiimpia fyysiselle, psyykkiselle ja seksuaaliselle väkivallalle tavallisessa arjessa.

Eheytystoimintaa kohdistetaan usein erityisesti LGBTIQ+ lapsiin ja nuoriin, sillä näin eheytyksen uskotaan mitä ilmeisimmin toimivan tehokkaammin. On kuitenkin selvää, että etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuva eheytystoiminta on erityisen vahingollista ja haavoittavaa, sillä se aiheuttaa pitkäkestoisia arpia ja traumoja kehittyvässä vaiheessa olevaan lapseen tai nuoreen. Joissain tapauksissa traumat saattavat kulkea matkassa läpi elämän. Lapset ja nuoret ovat eheytystoiminnan edessä erittäin haavoittuvassa

¹⁵ Harrell, 2022, s. 32–33.

¹⁶ KAA 6/2023 vp: KAA 10/2021 vp.

¹⁷ Väestöliitto, n.d.

asemassa, sillä he yleisesti luottavat aikuisiin ihmisiin sekä heidän neuvoihinsa ja mielipiteisiinsä ilman omaa harkintaa.

Eheytystoiminta onkin siis hyvin monialainen ja useita ikäluokkia ja erilaisia henkilöitä koskettava ilmiö yhteiskunnassamme. Sen tutkimisen merkitys on suuri, sillä sen seuraukset ovat useimmiten hyvin negatiivisia traumaattisia ja pitkäkestoisia. Eheytystoimet ovat olleet osa uskonnollista maailmaa hyvin pitkään, mutta useat valtiot ja osavaltiot ovat kuitenkin katsoneet aiheelliseksi kriminalisoida niiden harjoittamisen alueillaan täysin. Suomen eheytyä koskeva lainsäädäntö elää murroksessa. Tämän tekstin tarkoituksena onkin siis tutkia olisiko Suomen lainsäädäntöön aiheellista lisätä eheytystoiminnan kriminalisoiva pykälä vai löytyykö lainsäädännöstämme jo tällä hetkellä keinot, joiden avulla eheytystoiminnasta johtuviin negatiivisiin seurauksiin pystytään riittävällä tasolla puuttumaan.

1.2 Tutkimusmenetelmä

Sijoitan tutkimukseni pääosin queer oikeusteoreettiseen tutkimuskenttään, mutta keskityn queer oikeusteorialle hiukan epätyypillisesti nimenomaan LGBTIQ+ oikeuksien ja niiden toteutumisen tutkimiseen. Tutkimuksessani on vahva perus- ja ihmisoikeus myönteinen näkökulma. Yläkäsitteenä queer-oikeusteorialle pidän sukupuolitutkimukseen keskittyvää oikeudenalaa, vaikka toisinaan eri tutkimussuuntausten edustajat kritisoivatkin toisiaan. Metodini käytän lainoppia sekä pyrin antamaan lainsäätäjille suosituksia de lege ferenda.

Sukupuolioikeus oikeudenalana tutkii tasa-arvoa ja identiteettien moninaisuutta¹⁸. Usein sukupuolioikeudelliset tutkimukset ovat laadultaan feministisiä oikeudellisia tutkimuksia, ottaen huomioon naisten alisteisen yhteiskunnallisen aseman suhteessa miehiin. Sukupuolitieteellisten tutkimusten tarkoituksena on ymmärtää sukupuolta

¹⁸ Niemi, 2015.

kriittisestä ja tasa-arvoon pyrkivästä näkökulmasta¹⁹. Varhaiset sukupuoliteolliset argumentit perustuivat olettamukselle siitä, että henkilön sosiaalisen aseman ei tulisi missään tilanteessa perustua sukupuoleen. Vaikka sukupuoliteoria usein keskittyykin paljolti miesten ja naisten välisen tasa-arvon toteutumiseen ja onkin saanut epäinklusiivisuudesta jopa kritiikkiä, päädyn kuitenkin pitämään myös sukupuoliteoreettisia näkökulmia etenkin identiteettien moninaisuudesta ja tasa-arvoon pyrkimisestä työni kannalta merkittävinä.

Queer-oikeusteoria tutkii erityisesti inklusiivisuutta ja pyrkii ymmärtämään seksuaalisuuden ja sukupuolen oikeusteoriaa laajempaa käsitteenä²⁰. Queer-oikeusteorian lähtökohtana ja tehtävänä ei ole niinkään tasa-arvon toteutumisen tutkiminen, vaan enneminkin keskittyä yhteiskunnissa ilmenevän heteronormatiivisuuden sekä LGBTIQ+ henkilöiden syrjityn aseman tutkimiseen ja kritisoimiseen. Queer-oikeusteoria ei keskity ainoastaan LGBTIQ+ oikeuksien ajamiseen ja tutkimiseen, vaan lähtökohtaisesti keskeisenä näkemyksenä sukupuolioikeuden tavoit on, että sukupuoli ja seksuaalisuus ja niiden käsittely yhteiskunnallisessa diskursiivissa ovat sosiaalisesti syntyneitä ja ylläpidettyjä käsitteitä. Tämän vuoksi esim. lainsäädännön tulisi olla muotoiltu ja toteutettu siten, että jokainen henkilö otetaan ihmisenä huomioon ja lakia voidaan pitää yleispätevänä esim. kaikkien seksuaalisuuksien ja sukupuolien kannalta²¹.

Tutkimuksessa vaikuttavat vahvasti taustalla myös perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta ja etenkin kansainvälisiltä tahoilta annetut ihmisoikeusasetukset, sillä tutkimuksessa paneudutaan vahvasti LGBTIQ+ henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen eheytysoiminnassa sekä valtion velvollisuuteen suojella oikeuksien toteutumista. Punnintaa tehdään myös eri perusoikeuksien merkityksen ja painoarvon välillä.

¹⁹ Fineman, Jackson & Romero, 2009, s. 17; Jyränki, 2005, s. 159–164.

²⁰ Fineman, Jackson & Romero, 2009, s. 20; Jyränki, 2005, s. 159–164.

²¹ Jyränki, 2005, s. 159–164.

Tarkoitukseni on täsmentää ja jäsentää Suomen lainsäädäntöä tutkimalla sen nykytilaa. Tavoitteenani on suppeasti nostaa esiin muutamien Suomen mallimaiden esimerkkilait koskien eheytystoimia ja lopuksi antaa de lege ferenda -suositukset lainsäätäjälle eheytystoimien kriminalisointiin Suomessa. Oikeusdogmatiikan, eli lainopin tehtävänä on tutkia oikeusjärjestystä analysoimalla, tulkitsemalla ja kritisoimalla sitä, sekä löytää tämän avulla vastauksia oikeuskenttää koskeviin ongelmiin ja kysymyksiin²². Lainopin avulla tehtävänä on pyrkiä rakentamaan lain soveltajalle vastauksia erityisesti lain tulkintaa reaalityilanteissa käsitteleviin kysymyksiin ja ongelmiin²³. Tutkimustani voidaan pitää lainopillisena, sillä Suomen lainsäädäntö ei pidä sisällään eheytystoiminnan yksiselitteisesti kriminalisoivaa lakia tai lakipykälää, jonka vuoksi hajanainen lakikenttä tulee kuroa yhteneväiseksi linjaksi jäsentämisen sekä kritiikin avulla, jotta voidaan esittää argumentteja siitä, tulisiko eheytystoimet lailla kriminalisoida vai onko lainkäyttäjillä tälläkin hetkellä tarpeelliset keinot laittomiksi luokiteltujen eheytystoimien rankaisemiseksi²⁴.

De lege ferenda tutkimuksella viitataan oikeustieteelliseen tutkimukseen, joka kohdistuu tulevaan lakiin²⁵. Sen asema osana oikeustieteen tutkimusta on epäselvä ja joidenkin kannanottojen mukaan de lege ferenda ehdotukset ovat paljolti tutkimusten sivutuotteita. De lege ferenda tutkimuksen osin lainopista erottava tekijä on se, että lainoppi pitää yllä koherenssia ja tuottaa konsistenssia siinä missä de lege ferenda tutkimukset voivat luoda uusia normatiivisia maailmoja. De lege ferenda tutkimus ottaa kantaa lakimuutoksiin sekä muutosehdotusten taustaoletuksiin. De lege ferenda kannanottojen tavoitteena on esittää rationaalisesti hyväksytyjä argumentteja ja legitiimiä oikeusjärjestystä²⁶. Tutkimuksen tehtäväksi asetetaan tiedon tai ratkaisusuositusten tuottaminen lainsäätäjälle²⁷. Pyrin tutkimuksessani sekä

²² Jyränki & Husa, 2012, s. 73.

²³ Nieminen, Lähteenmäki & Aaltonen, 2021, s. 35.

²⁴ Hirvonen, 2011, s. 21–39.

²⁵ Leskinen, 2022; Jaakko, 2023.

²⁶ Leskinen, 2022; Linna 1987.

²⁷ Leskinen, 2022.

eheytystoiminnan että LGBTIQ+ henkilöiden historian, eheytystoimintaa koskevien kansalaisaloitteiden ja niitä koskevien lausuntojen ja ihmisryhmää sekä itse eheytystä koskevia lakeja ja lakipykälää tutkimalla ja vertailemalla tuottamaan kannanoton lainsäätäjälle koskien aiheena olevaa eheytystoimien kriminalisointia.

Tutkimus aloitetaan kertaamalla LGBTIQ+ henkilöiden syrjinnän täyteistä historiaa ja yhteiskunnallista kontekstia. Suomessa tapahtuvasta eheytystoiminnasta oikeanlaisen kuvan saaminen on osoittautunut tutkimustiedon puutteen vuoksi haastavaksi, jonka vuoksi jatkan eheytyksestä selviytyneiden henkilöiden tarinoiden kertaamisella, jonka jälkeen tutkin eheytystoiminnan kriminalisointia koskevien kansalaisaloitteiden etenemistä ja käsittelyä eduskunnassa. Tämän jälkeen käyn läpi Suomen nykyistä lainsäädäntöä ja oikeudellista ratkaisutoimintaa koskien LGBTIQ+ henkilöitä ja eheytystoimintaa. Lopuksi vastaan tutkimuskysymyksiin ja tarjoan lainsäätäjälle de lege ferenda suositukset koskien kriminalisointia ja sen tarpeellisuutta.

2 Eheytystoiminta ja LGBTIQ+ Suomessa

Eheytystoiminta kytkeytyy vahvasti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaan. Jotta voi ymmärtää toiminnan ongelmallisuutta, on ymmärrettävä LGBTIQ+ historiaa niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Suomessa tapahtuva eheytystoiminta on usein piiloteltua ja hyssyteltyä, jonka vuoksi kuvan toiminnasta saa mielestäni parhaiten kokoamalla yhteen joitakin julkisuudessa esillä olleiden eheytyksestä selvinneiden LGBTIQ+ henkilöiden tarinoita. Tässä kappaleessa tulenkin taustoittamaan tarkemmin tutkimukseni kohteena olevaa ihmisryhmää, jotta lukija saa paremmat lähtökohdat ymmärtää myöhempää tutkimusta ja argumentaatiota.

2.1 LGBTIQ+ oikeuksien historia

Historioitsijat ovat yhtä mieltä siitä, että LGBTIQ+ ihmisiä on todistetusti ollut jokaisessa kulttuurissa historian kaikkina aikoina, oli seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluminen ja kyseisen elämäntyylin harjoittaminen yhteiskunnassa kiellettyä tai ei.²⁸ Antiikin Kreikassa LGBTIQ+ -suhteet olivat tavallisia, ja voidaan olettaa myös muinaisessa Israelissa harjoitetun LGBTIQ+ -suhteita, sillä ne ovat Raamatussa kiellettyjä. On olemassa myös muinaisia todisteita ja tekstejä transihmisistä, jotka ovat eläneet osan elämästään eri sukupuolinormin mukaan, kuin mikä heille on syntymässä määrittynyt. Useissa alkuperäiskulttuureissa sekä luonnon läheisissä kulttuureissa homoseksuaalisuus sekä transsukupuolisuus olivat hyvinkin tavallisia asioita.

Kolonisaation myötä eurooppalaiset kristityt toivat omat arvonsa ja näkemyksensä alkuperäiskansojen keskuuteen ympäri maailmaa sekä toivat samalla omat lainsäädäntönsä osaksi kolonisoituja yhteiskuntia. Tämän jälkeen LGBTIQ+ ryhmään kuuluvien henkilöiden oikeuksia on vuosia poljettu esim. kirkon, valtion ja lääketieteen harjoittajien toimesta²⁹. Lähi-historiassa LGBTIQ+ ihmisten erilaisuus oli laajalti lailla

²⁸ Morris, 2023.

²⁹ Morris, 2023.

tuomittavaa ja paheksuttavaa, joka näyttäytyi esim. nöyryytystarkoituksessa järjestettyinä näytösoikeudenkäynteinä, vainoamisina sekä karkotuksina. Toisinaan LGBTIQ+ ihmisiä myös telotettiin julkisesti ns. varoittavina esimerkkeinä. Tämä johti syvään juurtuneeseen homofobiaan.

Ihmisoikeudet ja media alkoivat hiljalleen kehittyä 1700- ja 1800-luvuilla, jonka myötä esim. seksuaalitutkimusta ei pidetty enää tabuna. Tämän myötä myös LGBTIQ+ oikeudet alkoivat ottaa hataria kehitysaskelia³⁰. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa LGBTIQ+ kulttuuri alkoi voimistua erityisesti Saksassa taiteen ja kirjallisuuden parissa, mutta toisaalta oikeudet kuitenkin taantuivat etenkin toisen maailmansodan aikana, jolloin LGBTIQ+ ihmisiä karkotettiin ja demonisoitiin³¹. Toisen maailmansodan jälkeen LGBTIQ+ tutkimus alkoi nostaa päätään yhä vahvemmin ja useampi merkittävä henkilö alkoi tunnustaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen olemassaolon. Nousseen tietoisuuden myötä erilaiset LGBTIQ+ yhdistykset alkoivat muodostua pysyväksi osaksi yhteiskunnallista vaikuttamista ja tutkijat totesivat enenevässä määrin LGBTIQ+ ihmisten olevan yhtä kykeneviä ja terveitä kuin heteronormatiiviset ihmisetkin.

Merkittävin aika LGBTIQ+ oikeuksien kehityksen kannalta oli 1960–1970-luku, jolloin yhä useampi valtio pyrki tahoillaan dekriminusoimaan homoseksuaalisuutta. Joissakin Euroopan valtioissa ja Yhdysvaltojen osavaltioissa dekriminusointi tapahtui jo 1960-luvun lopulla, mutta maailmanlaajuisesti yksi merkittävimmistä LGBTIQ+ oikeuksien kehityksen käännekohdista tapahtui Yhdysvalloissa vuonna 1969, jolloin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt nousivat vastarintaan poliisien Stonewall Inn -ravintolaan tekemiä ratsioita vastaan New Yorkissa³². Vastarinta ja LGBTIQ+ kulkueet levisivät Yhdysvalloista Eurooppaan, ja tämä toi täysin uudenlaista yhteiskunnallista näkyvyyttä LGBTIQ+ yhteisölle. Stonewall Innin vastarinnasta lähtien joka kesäkuussa on ympäri

³⁰ Morris, 2023.

³¹ Morris, 2023; Schlagdenhauffen, 2020.

³² Morris, 2023.

maailmaa järjestetty Pride-kulkueita, jotka pyrkivät tuomaan näkyvyyttä ja tietoisuutta sekä ajamaan LGBTIQ+ ihmisten oikeuksia³³.

Ensimmäiset LGBTIQ+ oikeuksien puolestapuhujat ja järjestöt olivat joko homomiehille tai lesbonaisille suunnattuja, vaikkakin seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteettien kirjo tunnustettiin monissa aiheita käsittelevissä tutkimuksissa jo tuolloin³⁴. Seksuaalioikeuksien kehittyminen johti lopulta vuonna 1973 siihen, että APA poisti homoseksuaalisuuden mielenterveyshäiriöiden luokituksesta. Tämä oli merkittävä ja toivottu muutos LGBTIQ+ yhteisölle, sillä aiempien säädösten ja luokittelujen alla homoseksuaaleja saatettiin vangita, määrätä pakkohoitoon ja muulla tavoin sosiaalisesti rankaista esim. irtisanomisilla.

LGBTIQ+ oikeuksien nopea nousu alkoi kuitenkin hiukan taantua 1980-luvulla AIDS-epidemian iskiessä LGBTIQ+ yhteisöön rajusti³⁵. Tästä kirposi etenkin Yhdysvalloissa vastakkainasettelua LGBTIQ+ oikeuksien tukijoiden ja uskonnollisten konservatiivien välille. Konservatiivien mukaan AIDS oli Jumalan rangaistus syntisestä elämäntavasta. He pyrkivätkin tämän argumentin varjolla hidastamaan LGBTIQ+ oikeuksien kehittymistä ja suojelua. Euroopassa epidemian nousu näkyi enemmänkin haluna lisätä lääketieteellistä tietoisuutta viruksen tarttumisesta ja leviämisestä³⁶.

1990-luvulla myös World health organization (WHO) poisti homoseksuaalisuuden mielenterveyshäiriöiden kategoriasta ja vuonna 2022 myös transsukupuolisuus poistettiin viimein samasta luokituksesta³⁷. Transihmisten ja muiden queer-ihmisten oikeudet ovatkin alkaneet kehittyä hiljalleen vasta 1990-luvun paikkeilla lisääntyneen mediahuomion avulla. Vaikka transoikeudet ovat muussa länsimaisessa maailmassa

³³ Housman, 2025.

³⁴ Morris, 2023.

³⁵ Morris, 2023.

³⁶ Schlagdenhauffen, 2020.

³⁷ Vitikainen, 2023.

kehittyneet viime aikoina tasaiseen tahtiin, on Yhdysvalloissa otettu kuitenkin merkittävää takapakkia nykyisen konservatiivihallituksen myötä³⁸.

Yleisellä tasolla voidaan todeta, että LGBTIQ+ vähemmistöt ovat vuosien saatossa taistelleet oikeudestaan kuulua tasa-arvoisena ryhmänä yhteiskuntaan. Heidän oikeutensa länsimaisessa maailmassa ovat kehittyneet, mutta rakenteellinen syrjintä piilee silti vahvana myös kehittyneissä yhdenvertaisuuteen pyrkivissä yhteiskunnissa. Tämän vuoksi onkin tärkeä tunnistaa ja kiinnittää erityistä huomiota LGBTIQ+ henkilöihin kohdistuvaan hiljaiseen syrjintään ja väheksyntään etenkin nykypäivän polarisoituneessa maailmassa.

2.2 LGBTIQ+ oikeuksien historia Suomessa

Vuonna 1989 Euroopan parlamentti suositti Euroopan unionin jäsenmaita dekriminisoimaan homoseksuaalisuuden ja tunnustamaan saman sukupuolen väliset avioliitot³⁹. Suomessa LGBTIQ+ oikeuksien kehitys on ollut osittain edistyksellistä, mutta joiltain osin myös perässä laahaavaa⁴⁰. Naisten ja miesten homoseksuaaliset teot kriminalisoitiin Suomessa lailla vuonna 1894, jonka jälkeen ensimmäinen seksuaalivähemmistöjen etuja ajava yhdistys perustettiin vuonna 1967. LGBTIQ+ ihmisten näkyminen yhteiskunnassa johti siihen, että homoseksuaaliset teot kriminalisoiva pykälä poistettiin rikoslaista vuonna 1971. Jäljelle jäivät kuitenkin korkeammat suojaikärajat sekä kehotuskielto, joka esti julkisen kehottamisen samaa sukupuolta olevien henkilöiden välisen haureuden harjoittamiseen. LGBTIQ+ ihmiset eivät siis olleet täysin tasavertainen osa yhteiskuntaa. Vaikka heidän elämäntyyliensä ei enää ollutkaan rikolliseksi luokiteltavaa, ei sen haluttu näkyvän yhteiskunnassamme.

³⁸ Thoreson, 2025.

³⁹ Schlagdenhauffen, 2020.

⁴⁰ Seta, n.d.

Vuonna 1981 LGBTIQ+ oikeudet ja tasa-arvo nytkähtivät Suomessa eteenpäin, kun lääkintöhallitus muutti luokittelunsa, jonka mukaan homoseksuaalisuus oli sairaus⁴¹. Vuonna 1999 liki 30 vuotta voimassa ollut kehotuskielto kumottiin ja 2000 luvun perustuslakiuudistuksen mukanaan tuoma PL 6 §:n vaatimus yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta vankistivat LGBTIQ+ oikeuksien toteutumista. Oikeus samaa sukupuolta olevien väliseen avioliittoon lisättiin avioliittolakiin (234/1929) kuitenkin vasta vuonna 2017.

Vuonna 2003 voimaan tullut laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta (563/2002) kumosi kastroimislain (282/1970), joka paransi transihmisten asemaa yhteiskunnassamme. Translaki oli kuitenkin transhenkilöiden kannalta hyvin nöyryyttävä, sillä sukupuolen juridisen korjauksen vaatimuksena oli esim. kastratio tai muu osoitus lisääntymiskyvyttömyydestä sekä hintavat omakustanteiset psykologikäynnit. Transvestisuus poistettiin THL:n sairausluokituksesta vasta vuonna 2011. Tämän jälkeen seuraava transihmisiä koskeva muutos Suomen lakiin tehtiin 2023 voimaan tulleella lailla sukupuolen vahvistamisesta (295/2023), joka poisti aiemmin voimassa olleen vaatimuksen kastratiosta ja teki sukupuolen juridisesta korjaamisesta ennemminkin ilmoitusluontoisen ja henkilön omaan selvitykseen perustuvan asian.

Nykyisin Suomessa LGBTIQ+ ihmisten on mahdollista mennä naimisiin, adoptoida lapsia sekä hankkia hedelmöityshoitoja. LGBTIQ+ oikeuksien toteutumista myös tarkkaillaan esim. yhdenvertaisuusvaltuutetun toimesta. Suomessa on myös säädetty erityisesti seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoleen liittyviä syrjintälakeja, jotka yksiselitteisesti kieltävät yksilön eriarvoisen kohtelun tämän sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen vetoamalla.

Myös rikoslaki sisältää LGBTIQ+ henkilöiden oikeuksia käsitteleviä pykäläiä, joiden tarkoituksena on suojella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä etenkin väkivallalta ja vihapuheelta. Yleisesti LGBTIQ+ henkilöiden oikeuksien loukkauksia käsittelevissä

⁴¹ Seta, n.d.

tuomioissa viitataan rikoslain 11 lukuun. 3 § säättää henkilön ominaisuuksiin perustuvan vainoamisen rikolliseksi. 10 § puolestaan säättää kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja 11 § syrjinnästä. 24 luvun 9 § säättää rikolliseksi toiminnan, jossa toista henkilöä halvennetaan. 47 luvun 3 §:ssä sukupuolisen suuntautumisen nojalla myös erityisesti työsyrintä on lailla kiellettyä. Mikäli tehty rikos perustuu vihaan, joka perustuu seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin, voidaan teko tuomita viharikoksena.

Erityisesti eheytyksen yhteydessä ilmenevään henkiseen väkivaltaan on pyritty puuttumaan rikoslain 21 luvun 5 §:ssä, jonka mukaan myös ilman fyysistä väkivaltaa toisen terveyttä vahingoittamalla ja kipua aiheuttamalla voi tulla syyllistyneeksi pahoinpitelyyn. Eheytyksen tuomitseminen kannalta merkityksellinen on myös RL 25 luvun 8 §, jonka mukaan se, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin, on tuomittava sakkoon tai vankeusrangaistukseen. Niin reaali maailmassa kuin digimaailmassakin tapahtuvaa henkistä väkivaltaa kuitenkin tuomitaan käytännössä hyvin harvoin⁴²

Voidaan siis todeta, että Suomessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet ovat kehittyneet hitaasti, mutta varmasti vuosien saatossa, vaikka etenkin konservatiivinen kansanosa on niitä useimmiten vastustanut. Suomen laki tunnustaa LGBTIQ+ henkilöiden oikeudet suojelun arvoiseksi ja puuttuu osittain heihin kohdistuvaan syrjintään. On kuitenkin selvää, että lakikenttämme on asian suhteen toistaiseksi hyvin hajanainen. Seuraava luonnollinen askel LGBTIQ+ oikeuksien vahvistamisessa saattaisi hyvinkin olla eheytystoiminnan kriminalisointi. Kriminalisointi on viety läpi lainsäädäntöön asti useissa Suomen mallimaissa, kuten Norjassa, Islannissa, Saksassa, Espanjassa ja Ranskassa⁴³. Eheytystoiminta on yksiselitteisesti ainoastaan LGBTIQ+ henkilöihin kohdistuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa, jonka vuoksi myös vähemmistö- ja haavoittuvaisuusulottuvuus olisi mahdollisesti aiheellista lainsäädännössä sekä

⁴² Kimpimäki, 2026, s. 60–61.

⁴³ Seta ry, n.d.

ratkaisuissa tunnustaa. Nähtäväksi jää, seuraako Suomen lainsäädäntö edellä mainittuja mallimaita vai päädytäänkö asiassa muuhun ratkaisuun.

2.3 Eheytystoimintaa tarjoavat toimijat Suomessa

Suomessa eheytystoimintaa tarjoavat julkisesti ainoastaan uskonnolliset yhteisöt, joiden palkkalistoilla korkeissa asemissa tosin toimii usein terveydenhuollon ammattilaisia, jotka kyseisiä toimia esim. leireillä ja seurakunnissa eheytystä vastaanottaneiden mukaan myös toteuttavat⁴⁴. Eheytystoiminta nousi Suomessa puheenaiheeksi viimeistään Helsingin sanomien kirjoitettua jutun eheytystoimintaa tarjonneesta Aslan ry:stä⁴⁵. Sittemmin yhdistys on vaihtanut nimekseen Elävät vedet ry. Yhdistyksen tarkoituksena on kotisivujen mukaan *”rohkaista seurakuntaa osallistumaan Kristuksen parantavaan työhön, jotta tunne-elämältään ja ihmissuhteissaan rikkinäiset uudistuisivat ja eheytyisivät”*⁴⁶.

Elävät vedet yhdistyksen eheytystoimet suoritetaan yleisesti leireillä, jossa osallistujat kertovat traumaistaan ja rukoilevat yhdessä pelastumisen ja eheytyksen puolesta. Elävät vedet yhdistyksen perustajajäsen Andrew Chambers on antanut vuonna 2023 kommenttinsa Rikkomaton kansalaisaloitteeseen, jonka mukaan heidän leireillään ei tarjota eheytysterapiaa⁴⁷. Chambers perustelee kantaansa sillä, että jokainen osallistuja on vähintään 18-vuotias ja käy läpi hakuprosessin, jonka avulla varmistetaan, että hänellä on riittävät henkiset ja elämäntaloudelliset voimavarat osallistuakseen eheytyisleirille. Hänen mukaansa Elävät vedet ry ei myöskään lupaa, että toimintaan osallistuva henkilö muuttuu cissukupuoliseksi heteroksi ja yhdistys sanoutuu irti kaikesta kärsimystä ja itsetuhoisuutta aiheuttavasta toiminnasta. Chambers myös toteaa kommentissaan, että hänen näkemyksensä mukaan Jumalan hyväksyntä ei ole kiinni esim. seksuaalisesta suuntautumisesta.

⁴⁴ Koivistoinen, 2021; Hyttinen, 2023; Puonti, 2024.

⁴⁵ Pikkanen, 2018.

⁴⁶ Elävät vedet ry, n.d.

⁴⁷ Chambers, 2023.

Ongelmallista tässä näkökulmassa on kuitenkin se, että eheytystä vastaanottava on usein nuori henkilö, jonka ajatusmaailmaa ja kuvaa itsestään pyritään eheytysoimilla muokkaamaan kohti heteronormia ja/tai cissukupuolta. Vaikka Chambers kommentissaan toteaaakin, että ei koe Jumalan hyväksynnän olevan kiinni seksuaalisesta suuntautumisesta, lähetetään eheytysoiminnalla kuitenkin seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöön kuuluvalle henkilölle viesti, että hänen tulee jollain tapaa muuttua tai parantua, jotta voi moraalisesti kuulua osaksi uskonnollista yhteisöä tai yhteiskuntaa. Myös leirien olemassaolo ja siellä tarjottava viesti heteronormatiivisuudesta sekä cissukupuolisuudesta ylläpitävät uskonnollisten piirien näkemystä siitä, että Jumalan hyväksyntä ei ehkä ole kiinni seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä, mutta henkilö, joka ei ole uskonnollisten narratiivien mukainen, on kuitenkin jollain tavalla väärä tai parannuksen ja eheytyksen tarpeessa.

2.4 Kokemuksia eheytysoiminnasta Suomessa

Eheytysoiminta on Suomessa vuonna 2026 erittäin laajalti etenkin sosiaalisesti tuomittu aihe. Tämän vuoksi onkin haastavaa löytää tietoa maassa tapahtuvasta eheytysoiminnasta, sillä mikäli lääkinnällisiä ja psykoterapeuttisia interventioita tehdään, eivät psykologit, lääkärit ja psykoterapeutit tahdo niitä julkisesti mainostaa omalla nimellään esim. netissä. Usein kriminalisointia vastustavat tahot vetoavat argumenteissaan siihen, että Suomessa tapahtuvasta eheytysoiminnasta ei ole saatavilla dataa, jonka vuoksi sen tapahtumista ei pystytä riittävässä määrin todistamaan. Eheytysoiminta ei ole tunnustettu hoitomuoto Suomessa, jonka vuoksi ei ole olemassa tilastoja erilaista eheytystä vastaanottaneista henkilöistä tai sitä tarjoavista toimijoista, eikä Valvira valvo toimintaa lainkaan⁴⁸. Jotta Suomessa tapahtuvasta eheytysoiminnasta voi saada jonkinlaisen kuvan, on kerrattava selviytyjien tarinoita aiheesta.

⁴⁸ Koivistoinen, 2021; Koskela, 2023.

Ylen artikkelissa Johannes Poikkimäki kertoo lapsuudessa kokemansa hengellisen eheytystoiminnan tapahtuneen pääasiassa rukouksen voimalla ⁴⁹. Rukouksessa homoutta demonisoitiin ja luotiin kuva, että kyseessä on asia, josta tulisi päästä eroon tai parantua. Poikkimäki kertoo, että eheytyks on jättänyt häneen pitkäkestoiset henkiset haavat, jotka ovat alkaneet vasta aikuisiällä paranemaan.

Patrick Tiainen kertoo läpikäyneensä useita erilaisia hoitomenetelmiä terapiasta hormonihoitoihin⁵⁰. Samassa artikkelissa Tiainen ystävä Jussi Lukács kertoo käyneensä eheytyksessä laillistetun psykoterapeutin vastaanotolla, joka tarjosi hoitoja klinikansa virallisten aukioloaikojen ulkopuolella. Myös Tiainen kertoo saaneensa hoitoja virallisilla terveydenhuollon vastaanotoilla, ja kuvaakin eheytystoiminnan perimmäiseksi luonteeksi sitä, että hoidot suoritetaan ns. takahuoneessa epävirallisesti.

Mikaela Rusi kuvailee oman eheytyksensä alkaneen jo alakouluiässä helluntaiseurakunnan kerhotoiminnasta⁵¹. Kun Rusi oli kertonut hänelle heränneistä heteronormin vastaisista tuntemuksista, ohjattiin hänet seurakunnan sielunhoitajalle. Tästä alkoivat säännölliset tapaamiset, joissa kerrattiin raamatunkohtia, joiden perusteella saman sukupuolen väliset suhteet olivat kiellettyjä sekä rukoiltiin Rusin puhdistumista Jeesuksen nimessä. Myöhemmin koko Rusin kotiseurakunta rukoili hänen eheytyksensä puolesta. Rusi muistelee, että rukoiluhetkissä vanhemmat miespuoliset henkilöt pitivät hänestä kiinni ja vaativat huutaen homouden henkeä ulos alakouluikäisestä lapsesta. Rusi kertoo, että sama toistui useita kertoja vuosien ajan hänen seurakuntansa kesäleireillä ja nuorten illoissa.

Suomen teologisen instituutin luennolla teologian maisteri Ari Puonti kertoo vastaanottaneensa eheytyksensä itseään häirinneen homoseksuaalisuuden vuoksi ja olevansa tällä hetkellä tyytyväinen hoidon tuloksiin ⁵². Eheytyksen on Puonnille

⁴⁹ Koivistoinen, 2021.

⁵⁰ Hyttinen, 2023; Koskela, 2023.

⁵¹ Koskela, 2023.

⁵² Puonti, 2024.

suorittanut pastori, jonka ammattinimikkeinä ovat olleet psykoterapeutti sekä seksuaaliterapeutti. Puonin luento keskittyy paljolti pehmittämään eheytyshoidoista syntynyttä kuvaa, lähtökohtana on uskonnollisille terapioidelle tyypillisesti, että henkilö on kokenut lapsuudessaan trauman, joka on johtanut homoseksuaalisuuteen tai ei-cisnormatiiviseen sukupuoli-identiteettiin. Eheytyisleireillä- ja toiminnalla pyritään Puonin mukaan tuomaan kyseinen trauma esiin ja etsimään siihen vertaistuen ja rukoilun muodossa hoitoa. Myös Patrick Tiainen kertoo, että hänen kokemassaan eheyttämiseen pyrkivässä terapiasuhteessa homoseksuaalisuuden olemassaolo kiellettiin täysin ja tämän sijaan samaan sukupuoleen kiinnostumisessa oli kyse rikkinäisyydestä, haavasta isäsuhteesta tai psykoseksuaalisesta kehityshäiriöstä⁵³.

Edellä mainittujen tarinoiden perusteella selviää, ensinnäkin se, että eheytystoimintaa esiintyy Suomessa, mutta myös se, että ne ovat usein psykologisesti väkivaltaisia ja jättävät Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvan henkilön epävarmaksi itsestään. Vaikka hoitoja läpikäyneiltä henkilöiltä ei ole juurikaan saatavilla informaatiota siitä, että eheytyksen yhteydessä käytettäisiin laajasti fyysistä väkivaltaa, kertovat selviytyjät yhdenmukaisesti käytettävästä uskonnollisesta ja henkisestä väkivallasta. Mieli ry:n mukaan henkisen väkivallan seurauksena uhri kokee ahdistuksen, arvottomuuden ja syyllisyyden tunteita⁵⁴. Erityisesti uskonnollinen henkinen väkivalta näyttäytyy usein selviytyjän elämässä stigmoina, epäuskoisuutena ja eristäytymisenä⁵⁵. Seurauksena yksilölle itselleen saattaakin muodostua erittäin pitkäkestoisia henkisiä traumoja, joiden myötä oman identiteetin uudelleen löytäminen kestää vuosia.

⁵³ Koskela, 2023.

⁵⁴ Mieli ry, 2024.

⁵⁵ Perry, 2024.

3 Eheytystoiminnan kriminalisointiin pyrkivät kansalaisaloitteet eduskunnassa

3.1 Ehjänä syntynyt

Ensimmäinen eheytystoiminnan kriminalisointiin tähtäävä kansalaisaloite ”Ehjänä syntynyt” julkaistiin vuonna 2021, ja se keräsi 53 080 kannatusilmoitusta noin parin kuukauden aikana edeten eduskunnan käsiteltäväksi⁵⁶. Aloitteessa kriminalisointia perusteltiin sillä, että eheytystoiminta on Suomessa asuvien LGBTIQ+ henkilöiden ihmisoikeuksia loukkaavaa toimintaa eikä eheytyt selkeästi perustu tieteellisiin perusteisiin, sillä toistuvien tutkimusten mukaan seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiä ei voi muuttaa. Perusteluissa todettiin myös, että eheytystoiminta voi johtaa siihen, että oman identiteettinsä kanssa kamppaileva LGBTIQ+ henkilö saattaa jäädä ilman asianmukaista tukea ja tietoa, joka voi johtaa vakaviin haittoihin niin mielenterveyden kuin fyysisen ja henkisen kehityksenkin osalta.

Aloitteessa vaadittiin rangaistavaksi kaikki vajaavaltaisille henkilöille, kuten esim. lapsille suoritettavat eheytystoimet. Rangaistavaksi eheytystoimet vaadittiin myös sellaisessa tilanteessa, jossa täysivaltainen henkilö on antanut suostumuksensa eheytystoimiin, mutta sosiaalisista, taloudellisista tai mielenterveydellisistä syistä kieltäytyminen ei ole käytännössä ollut mahdollista. Aloitteessa kuitenkin todettiin, että eheytyttävän suostumus olisi ratkaisutoiminnan kannalta myös jatkossa merkityksellinen seikka ja tuomioistuinten tulkittavaksi olisikin siis tullut suostumuksen antajan mahdollisuudet antaa suostumus vapaaehtoisesti sekä suostumuksen antajan katumisen mahdollisuus. Eheytystoiminnan kriminalisointi olisi aloitteen mukaan johtanut eheytystoimien tarkempaan valvontaan ja tekojen rangaistavuuteen.

Aloitteessa todettiin myös, että eheytystoiminta itsessään on jo nykyisellään rikoslain 21 luvun 5 §:n nojalla kiellettyä. Pykälän mukaan pahoinpitely ei edellytä fyysistä väkivaltaa,

⁵⁶ KAA 10/2021 vp.

vaan riittää, mikäli teko on aiheuttaa vahinkoa uhrin terveydelle. Nimenomaisesti eheytystoiminnan kieltävä laki kuitenkin vaaditaan, sillä eheytystoimien tarjoajan tuomitseminen pykälässä mainitusta henkisestä väkivallasta on ratkaisukäytännössä osoittautunut hyvin vaikeaksi, sillä teon syy-yhteys on usein haastava näyttää selkeästi toteen.

Aloitteen kerättyä tarpeeksi kannatusta, siirrettiin se eduskunnan käsiteltäväksi lainsäätöprosessia varten. Asiasta keskusteltiin eduskunnan täysistunnossa, jossa avauspuheenvuorot käyttivät kristillisdemokraattien kansanedustajat, jotka lausuvat aloitetta vastustavina argumentteina mm. aloitteen virheelliset tiedot, itsemääräämisoikeuden rajoittamisen, aloitteessa esitettyjen määrittelyjen ja rajausten epätarkkuuden sekä halun vaalia oikeutta uskonnonvapauteen⁵⁷. Ongelmallisena pidettiin myös sitä, että Suomessa tapahtuvista eheytystoimista ei ole saatavilla dataa, jonka vuoksi heidän näkemyksensä mukaan ei voida olla varmoja, oikeanlaisesta laillisesta rajauksesta. Heidän mukaansa aloitteen tiedot olivat virheelliset myös sen osalta, että henkilön seksuaalinen suuntautuminen ei voisi muuttua. Kristillisdemokraatit siis osaltaan vaativat aloitteen hylkäämistä.

Kristillisdemokraattien edustajien jälkeen lausuntokierrosta jatkettiin Vihreiden ja Vasemmiston edustajien puheenvuoroilla, joissa todettiin eheytystoiminnan kriminalisoinnin tukevan henkilön oikeutta olla sellainen kuin on samalla saaden myötätuntoa ja arvostusta osakseen. Puheenvuoroissa tuotiin esiin LGBTIQ+ henkilöiden kohtaama eristäminen, kiusaaminen ja syrjintä, jotka osaltaan johtavat usein myös mielenterveysongelmiin, itsetuhoisuuteen ja juurettomuuden tunteeseen. Edellä mainittujen syiden perusteella kriminalisointia puoltavien tahojen mukaan eheytystoimien osalta onkin mahdollista puhua henkisestä väkivallasta, joka jättää yksilöön jälkensä. Kriminalisointia puoltavat puolueet oudoksuiivat argumentteja siitä, että uskonnon nimissä voisi tehdä mitä vain ja herääkin kysymys, tulisiko lailla kieltää kaikki muutkin uskomushoidot. Heidän näkemyksensä mukaan heterocissukupuoli-

⁵⁷ PTK 132/2021 vp.

identiteettiin pakottaminen on väkivaltaista ja mielivaltaista sekä vastoin perus- ja ihmisoikeuksia.

Vihreiden ja vasemmiston puheenvuorojen jälkeen Kristillisdemokraatit jatkoivat uudelleen ja halusivat vielä tuoda esiin sen, että kaikilta ei tule evätä hoitoja ja keskusteluapuja sekä sen, että homoseksuaalin eheytymisestä heteroseksuaaliksi on olemassa yhtä paljon tutkimustietoa kuin siitä, että eheytystä ei voisi tapahtua. Kristillisdemokraatit halusivat tuoda myös esiin sen, että eivät tue vapaan yhteiskunnan rajoittamista tai sitä, että kansainvälistä sateenkaari-ideologiaa ajetaan myös Suomessa, jossa sille ei heidän mukaansa ole todettua tarvetta. Ongelmallista heidän mukaansa oli myös se, että aloite koski ainoastaan homoseksuaalien ja transihmisten eheytyksen kieltämistä, mutta muiden seksuaalisuuksien eheytykseen aloitteessa ei oteta kantaa. Myös Perussuomalaisten poliitikko nimitti puheenvuorossaan käsittelyssä ollutta kansalaisaloitetta heikosti määritellyksi ”ajatusrikokseksi”.

Täysistunnon lausuntokierroksen päätteeksi aloite lähetettiin sosiaali- ja terveyslautakunnan käsiteltäväksi. Aloite ei kuitenkaan ehtinyt hallituskauden aikana etenemään ja se merkittiinkin rauenneeksi 4.4.2023. Vaikka aloite ei edennytkään, saatiin kansanedustajien puheenvuoroista silti hyviä lähtökohtia aiheen käsittelyyn. Keskeisimmät ja merkityksellisimmät kysymykset olivat ennalta uumoillun mukaisesti erityisesti se, onko eheytystoiminta nähtävä ensisijaisesti LGBTIQ+ henkilöiden perustavanlaatuisista ihmisarvoa loukkaavana henkisenä väkivaltana ja ihmisoikeusrikkomuksena vai onko asiassa otettava enemmän huomioon yksilön vapaus hankkia itselleen mieluista eheytystä näin itse tahtoessaan sekä se, löytyykö rikoslainsäädännöstämme jo nykyisellään keinot puuttua eheytystoimintaan sen vakavimmissa muodoissa.

Aloitteen määrittelyn puutteellisuus oli seikka, joka puolestaan myös omasta mielestäni piti paikkansa, sillä oikeansuhtaisten tuomioiden antamiseen tarvitaan riittävän tarkkaan rajattu sekä useisiin tilanteisiin sopiva laki, jonka soveltaminen käytännössä ei jää

tuomioistuimille liian tulkinnanvaraiseksi tehtäväksi. On kuitenkin todettava, että kansalasioitteessa nimenomaisesti nostettiin esiin henkilön oman suostumuksen merkitys eheytystoiminnan vastaanottamiseen rikoksen tapahtumista arvioitaessa. Sinällään argumentti uskonnon vapaudesta olisikin mahdollisesti siis ensisijaisesti liitettävissä nimenomaisesti eheytystoimintaa tarjoavan tahon oikeuteen harjoittaa uskontoaan uhrin suostumuksesta riippumatta.

3.2 Rikkomaton

Vuonna 2023 eduskunnan käsittelyyn eteni uusi eheytystoiminnan kriminalisointiin tähtäävä lakialoite Rikkomaton, joka on tällä hetkellä edelleenkin käsittelyssä. Rikkomaton pyrkii edeltäjänsä tavoin kieltämään ja lailla kriminalisoimaan toiminnan, joka tähtää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen eheyttämiseen, eli LGBTIQ+ henkilön muuttamisen cissukupuoliseksi heteroksi. Eheytystoiminnan (hoidot ja terapiat), on aloitteessa ilmoitettu koskevan seksuaaliseen suuntautumisen tai syntymässä määritellystä sukupuolesta eroavaan sukupuoli-identiteetin muuttamiseen tähtääviä hoitomuotoja, jotka pohjautuvat vääristyneeseen ajatukseen, jonka mukaan cissukupuolesta tai heteroseksuaalisuudesta eroava identiteetti olisivat korjattavissa tai parannettavissa.

Aloite on perustelujen osalta lähes samanlainen kuin edeltäjänsä, mutta tekstiin on lisätty vaatimus siitä, että rikoslakiin on joko lisättävä kohta eheytystoimien kieltämisestä tai vaihtoehtoisesti pahoinpitelyn määritelmää on muutettava koskemaan yksiselitteisesti myös eheytystoimintaa. Aloitteessa kriminalisointia perustellaan edeltäjänsä tavoin myös yhteiskunnallisella näkökulmalla, sillä kriminalisointi viestittäisi selkeästi eheytystoimien olevan yleisen moraalin vastaista toimintaa. Kriminalisointi antaisi mahdollisuuden myös esim. lakkauttaa niitä tarjoavat toimijat. Epäselväksi kuitenkin jää, miten esim. suostumuksen mukaista eheytystä tarjoaviin toimijoihin suhtauduttaisiin.

Myös Rikkomaton -kansalaisaloite keräsi tarvittavan määrän kannatusta ja siirtyi eduskunnan käsiteltäväksi⁵⁸. Eduskunnassa aloite eteni lakivaliokunnan käsittelyyn, jossa asiaa käsiteltiin asiantuntijoiden kuulemisen sekä kirjallisten lausumien avulla⁵⁹. Lakivaliokunta arvioi lainsäädännön nykytilaa toteamalla kansalaisaloitteen tavoin, että eheytystoimien rankaiseminen on nykytilassa vaikeaa, sillä vaikka pahoinpitely ei välttämättä vaadikaan fyysistä väkivaltaa, pitää teon olla aina tahallinen, jotta se voidaan tuomita pahoinpitelynä. Teko voidaan oikeuskäytännön mukaan katsoa tahalliseksi, mikäli tekijä tavoittelee seurausta tai pitää menettelynsä varmana tai varsin todennäköisenä seurauksena teosta aiheutunutta vammaa tai muuta haittaa. Kyseisen seuraussuhteen toteennäyttämiseen vaikeuden vuoksi suuri osa käsittelyyn etenevistä henkistä ja psyykkistä väkivaltaa sisältävistä tapauksista kaatuu viimeistään oikeudessa.

Myös Rikkomaton-kansalaisaloitteen käsittely aloitettiin lähetekeskustelulla, jossa argumentit puolesta ja vastaan olivat hyvin samansuuntaisia kuin edelliselläkin kerralla⁶⁰. Kristillisdemokraattien leiristä uutena perusteena kriminalisoinnin vastustamiselle tuotiin esiin ongelmat sananvapauden saralla sekä ICD-10 tautiluokitus, joka kansanedustajan mukaan sisältää luokituksen ”itseä häiritsevä sukupuolinen suuntautuminen” ja tämän alaryhmänä toimiva ”homoseksuaalinen” määritelmät. Nämä ilmeisesti kristillisdemokraattien mielestä todistavat homoseksuaalisuuden olevan lääketieteen mukaan sairaus, jonka hoito pitäisi voida sallia.

Kriminalisoinnin puolestapuhujat nostivat lähetekeskustelussa uudelleen esiin LGBTIQ+ henkilöiden historian ja vuosikymmeniä jatkuneen syrjinnän. Eheytystoimia pidettiin ulkopuolelta tulevana vihana, syrjintänä ja pahuutena ihmisyyttä ja ihmisarvoa kohtaan. Esiin tuotiin myös eduskunnan ja lainsäätäjien vastuuta esimerkin ja yhteiskunnallisen moraalien asettamisessa. Mahdollisen kriminalisoinnin lapsille ja nuorille välittämää viestiä siitä, että jokainen on eheä ja arvostettu yhteiskunnan jäsen omana itsenään

⁵⁸ KAA 6/2023 vp.

⁵⁹ LaVM 4/2025 vp.

⁶⁰ PTK 57/2023 vp.

pidettiin erityisen tärkeänä ja tavoiteltavana hyveenä. Lähetekeskustelun päätteeksi aloite lähetettiin lakivaliokuntaan käsiteltäväksi.

3.2.1 Asiantuntijakuulemiset

Lakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan esim. Suomen Psykologien liiton sekä Suomen Psykiatriyhdistyksen jäseniä on ohjeistettu olemaan osallistumatta eheytystoimiin sekä olemaan myös ohjaamatta vastaanotolle tulevia henkilöitä sellaisten pariin⁶¹. Asiantuntijat ovat lausunnoissaan todenneet, että nykyoppien mukaisesti psykoterapeuttisessa työskentelyssä tulee kunnioittaa henkilön autonomiaa sekä pidättäytyä yrityksistä muuttaa henkilöä. Myös Kirkkohallitus on antanut lausuntonsa, jonka mukaan se ei hyväksy käytäntöjä, joilla pyritään henkilön seksuaali- tai sukupuoli-identiteetin muuttamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö on todennut, että eheytystoimet eivät ole näyttöön tai hyviin hoito- ja toimintakäytäntöihin perustuvia hoitotoimenpiteitä, jonka vuoksi ne eivät myöskään ole julkisesti rahoitettuja tai hyväksytyjä hoitomenetelmiä.

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) lausunnon mukaan eheytystoimia ei mielletä tai hyväksytä osaksi hyväksytyä terveydenhoitoa tai sen piirissä suoritettavia toimenpiteitä⁶². Tämän vuoksi myöskään eheytystoimia harjoittavat luvan omaavat lääketieteen harjoittajat eivät eheyttäessään toimi heille myönnetyn luvan alaisina lääketieteen asiantuntijoina, joka tarkoittaa eheyttämistapausten arvioinnissa sitä, että niitä mahdollisesti harjoitaviin lääketieteen ammattilaisiin ei sovelleta terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvontaan liittyviä säännöksiä. Mikäli eheytystä havaitaan tapahtuvan varsinaisessa terveydenhuollossa tai vaihtoehtoisesti terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnassa ilmenee eheyttämiseksi luokiteltavia epäasiallisia toimia, voidaan niihin puuttua terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvonnan keinoin.

⁶¹ LaVM 4/2025 vp.

⁶² LaVM 4/2025 vp.

STM:n lausunto sinällään vaikuttaa hyvin monitulkintaiselta, mutta voidaan tulla päätelmään, että terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvonnan keinoin voidaan puuttua ainoastaan tilanteisiin, joissa luvanvaraisesti ammattitoimintaansa harjoittava terveydenhuollon ammattihenkilö tarjoaa eheytystoimia esim. osana poliklinikalla tai muulla vastaanotolla tapahtuvaa hoitoa tai toimenpidettä. Vaikka lausunnon mukaan eheytystoimet eivät missään tapauksessa ole hyväksytyt menetelmät, ei STM kuitenkaan aseta selkeää uhkaa esim. lupien eväämisestä, mikäli luvan omaavan ammattihenkilön voitaisiin mahdollisesti todeta harjoittaneen eheytystoimintaa. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023) 51 § säättää valvontaviranomaisen antaman kiellon tai määräyksen rikkomisesta rangaistukseksi ainoastaan sakkotuomion.

Erittäin mielenkiintoinen tulokulma asiaan on yhdenvertaisuusvaltuutetulla, jonka lausunnon mukaan kaikki eheytystoimet tulisi kieltää suostumuksesta riippumatta, sillä keskeisten ihmisoikeuksien loukkaukseen ei voi antaa pätevää suostumusta⁶³. Hänen mukaansa kaikki eheytymistä koskeva toiminta sekä myös siihen liittyvät ulkomaille tehtävät matkat tulisi lailla kieltää.

Eduskunnan täysistunnon kansalaisaloitetta koskevassa lähetekeskustelussa esitettyjen puheenvuorojen perusteella tuli selväksi, että kansalaisaloitetta vastustavan puolen mukaan on kyseenalaista, esiintyykö Suomessa lainkaan eheytystoimintaa, sillä siitä ei ole kovinkaan paljoa tutkimustietoa. Lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijalausuntojen mukaan pidetään kuitenkin selvänä, että eheytystoimintaa harjoitetaan myös Suomessa. Eheytystä esiintyy etenkin uskonnollisissa yhteisöissä, joka käy ilmi myös tutkimukseni 2. kappaleessa aiemmin koostetuista selviytyjien tarinoista. Yksikantaan kuitenkin on myönnettävä, että tutkimustietoa on saatavilla vain vähän. Moraaliselta kantilta asiaa pohdittaessa totean kuitenkin, että puuttuva tutkimustieto ei voi olla syy sivuuttaa ja kieltää Suomessa tapahtuvia eheytystoimia ja niiden haitallisuutta. Eheytystoimien kuvataan tapahtuvan suljettujen ovien takana ja eheytystä

⁶³ KAA 6/2023 vp; LaVm 15.02.2024.

tarjoavat toimijat ovat lähes aina vaitonaisia tarjoamistaan palveluista. Tutkimusdataa on hyvin hankalaa saada muilta kuin eheytystä läpikäyneiltä henkilöiltä, jolloin datasta tulee ymmärrettävästi hyvin yksipuolista.

Lakivaliokunnan mietinnön mukaan valtaosa kuulluista asiantuntijoista kuitenkin pitää eheytystoimia vahingollisina LGBTIQ+ henkilöille, sillä niiden katsotaan voivan loukata useita LGBTIQ+ henkilöiden perusoikeuksia, kuten yhdenvertaisuutta sekä oikeutta terveyteen ja yksityisyyden suojaan. Pahimmillaan eheytystoimien katsotaan voivan rikkoa jopa kidutuksen sekä epäinhimillisen ja julman kohtelun kieltoa. Myös eheytystoimien perimmäinen ajatus siitä, että henkilö olisi identiteettinsä vuoksi jollain tavalla rikkinäinen tai eheytystä vailla, todetaan ihmisarvoa loukkaavaksi.

Lakivaliokunnille annettujen lausuntojen yhdensuuntaisuuden vuoksi onkin erikoista, että asiantuntijoiden näkemykset ovat kuitenkin jakaantuneet, mitä tulee kysymykseen eheytystoiminnan kriminalisoinnista. Osa valmistelussa kuulluista asiantuntijoista kannattaa kriminalisointiin ryhtymistä, kun toiset puolestaan jyrkästi vastustavat sitä tai vaihtoehtoisesti suhtautuvat asiaan kielteisesti puuttuvan tutkimustiedon vuoksi. Mielenkiintoinen esiin noussut näkökulma on kuitenkin Suomessa esiintyvät ongelmat psyykkisen ja henkisen väkivallan tuomitsemisessa yleisesti. Yhtenä vaihtoehtona eheytystoimien kriminalisoimisessa voisi toimia se, että psyykkisen väkivallan rankaisemisessa siirryttäisiin uuden rikostunnusmerkistön avulla kohti pakottavan kontrollin rankaisemista, jolloin rikosvastuuta voitaisiin arvioida sen perusteella, onko teko omiaan tyypillisesti aiheuttamaan uhrissa pelkoa tai ahdistusta. Tällöin toteennäytettäväksi ja arvioitavaksi ei tulisi syy-yhteyttä eheytyksen ja siitä aiheutuneiden psyykkisten haittojen välille.

3.2.2 Pakottavan kontrollin kriminalisointi

Pakottavan kontrollin kriminalisoinnilla tarkoitetaan pitkäkestoisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen säätämistä rikokseksi ⁶⁴. Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunnon mukaan pakottavaa kontrollia esiintyy erityisesti lähisuhteissa, hoivasuhteissa ja tiiviissä yhteisöissä, joissa tekijä rajoittaa uhrin mahdollisuutta päättää omasta elämästään. Pakottavaan kontrollin tunnusmerkkejä ovat mm. uhrin eristäminen muista ihmissuhteista, uhrin pukeutumisen, käyttäytymisen, liikkumisen ja rahankäytön kontrollointi sekä henkinen väkivalta, uhkailu painostaminen ja fyysinen väkivalta. Moni tunnusmerkeistä onkin tunnistettavissa myös eheytystoimintaan sopivaksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan rikoslaki ei nykyisellään tunnista pakottavaan kontrolliin liittyvää pitkäkestoista henkistä väkivaltaa ⁶⁵. Psykkisen väkivallan kriminalisointiin Suomea velvoittaa kuitenkin Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä (EU 2024/1385). Kyseisen yleissopimuksen nojalla mm. vainoaminen on saatu Suomessa kriminalisoitua, mutta pitkäkestoisen henkisen ja psyykkisen väkivallan kriminalisoinnin osalta prosessi on edelleen kesken ja usein kyseiseen kategoriaan menevät tapaukset yritetään tuomita pahoinpitelysäännösten nojalla. Tapauksissa syy-yhteys käytetyn henkisen väkivallan ja aiheutuneen vamman välillä on kuitenkin useissa tapauksissa kohtuuttoman vaikea näyttää toteen, joka johtaa tapausten alituomitsemiseen.

Monet kansalaisaloitteita varten kuulluista asiantuntijoista ovat nostaneet eheytyksen kriminalisoinnin tapahtuvan heidän näkemyksensä mukaan luontevimmin juuri pakottavan kontrollin kriminalisoinnin yhteydessä, jolloin rikoslakiin saataisiin yhden muutoksen yhteydessä lisättyä monia erilaisia henkistä väkivaltaa sisältäviä tekemuotoja. Rikoslain vapautteen kohdistuvista rikoksista säätävän 25 luvun 8 § kriminalisoi tällä

⁶⁴ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2025.

⁶⁵ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2025.

hetkellä pakottamisen, jonka mukaan se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin on tuomittava pakottamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Oikeusministeriön selvityksen mukaan pakottamiseen liittyvä henkinen väkivalta tulee rangaistavaksi vain hyvin harvoissa tapauksissa⁶⁶. Useimmiten pakottavan kontrollin kriminalisoinnin tarvetta on perusteltu nimenomaisesti lähisuhteissa ilmenevän naisiin kohdistuvan henkisen väkivallan ja kontrolloinnin rangaistavuuden selkiytymisellä ja helpottumisella. Oikein muotoiltuna pakottavan kontrollin kriminalisointia voitaisiin soveltaa myös vähemmistöryhmiin kohdistuvien eheytystoimien kriminalisointiin.

Pakottavan kontrollin kriminalisoinnin yhteydessä eheytyksen takana piilevä pitkäkestoinen henkinen ja psyykinen väkivalta sekä kontrollointi saataisiin säädettyä lailla rikolliseksi toiminnaksi. Eheytyksen osalta on kuitenkin nostettu usein esiin sekä sen ihmisoikeuksien että ihmisarvon vastaisuus mutta myös sen luonne nimenomaisesti vähemmistöjä vastaan kohdistettuna syrjintänä ja henkisenä väkivaltana. Lainsäädännön tehtävä on toimia teon rangaistuksen mittaamisen lisäksi myös ennaltaehkäisevänä tekijänä. Lakivaliokunnan mietinnössä koskien Rikkomaton-kansalaisaloitetta on esitetty, että nimenomaisesti eheytystoimintaa koskevan lain säätämisen avulla voitaisiin alleviivata sen paheksuttavuutta ja lainvastaisuutta siinä missä pakottavan kontrollin kriminalisointi ei lakiteknisesti tunnista juuri eheytystä rikolliseksi toiminnaksi ja säätelisi sitä koskevaa moraalialia.

3.2.3 Lakivaliokunnan pohdintaa koskien kriminalisoinnin tarpeellisuutta

Lakivaliokunta toteaa, että uudelle rikoslainsäädännölle tulee aina olla hyväksyttävä peruste. Tällaiseksi luokitellaan oikeushyvien suojeleminen niitä loukkaavilta tai vakavasti vaarantavilta moitittavilta teoilta. Oikeushyvinä voidaan pitää mm. elämää, terveyttä ja henkilökohtaista koskemattomuutta. Toisena uuden lainsäädännön arviointitekijänä tulee ottaa huomioon yhteiskunnallinen tarve uudelle sääntelylle.

⁶⁶ Tolvanen & Silvennoinen, 2023.

Tämän jälkeen arvioitavaksi tulee lainsäädännön nykytilan arviointi, jossa huomion tulee kiinnittyä siihen, sisältääkö lainsäädäntö jo ennestään tarvittavat pykälät ja se, miten mahdollisesta uudesta pykälästä saataisiin myös ennaltaehkäisevä pelkän kriminalisoinnin lisäksi. Viimeisimpänä muttei vähäisimpänä lakia säädettäessä tulee ottaa huomioon sen täsmällisyys ja tarkkarajaisuus. Ultima ratio -periaatteen mukaan rikosoikeutta voidaan käyttää viimesijaisena keinona. Periaatteen vuoksi arvioitavaksi tulee, onko haitallisen ja moitittavan käytöksen torjumiseksi käytettävissä muita kuin rikosoikeudellisia keinoja.

Lakivaliokunta toteaa mietinnössään, että eheytystoimintaan on mahdollista puuttua soveltaen nykyisessä rikoslaisissa voimassa olevia pahoinpitelyä, syrjintää ja pakottamista koskevia säännöksiä. Mietinnön mukaan kuitenkin LGBTIQ+ henkilöiden seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin voidaan katsoa olevan henkilöä koskevia oikeushyviä, joita lainsäädännöllä tulee suojella. Samalla todetaan, että eheytystoiminta ei perustu tieteelliseen näyttöön ja sen voidaan todeta aiheuttavan terveydelle haitallisia seurauksia sekä rikkovan LGBTIQ+ henkilön ihmisoikeuksia.

Vaikka yleisesti uutta rikoslakia ei tule säätää, mikäli olemassa olevien säädösten avulla rikolliseen toimintaan voidaan puuttua, katsoo lakivaliokunta mietinnössään, että eheytyä koskevan sääntelyn oikeustila ei välttämättä ole tällä hetkellä riittävän kattava ja selkeä. Tämän vuoksi eheytystoiminnan rangaistavuutta onkin aiheellista ryhtyä selvittämään. Mietinnössä todetaan myös, että kriminalisointi korostaisi eheytystoiminnan paheksuttavuutta ja moitittavuutta sekä toimisi osaltaan myös ennaltaehkäisevänä tekijänä eheytystoimien torjumisessa. Huomiota tulee kuitenkin kiinnittää siihen, että henkilöllä tulee olla oikeus edelleenkin hakea mieleistään tukea ja keskusteluapua seksuaalisuuteen ja sukupuoli-identiteettiin liittyvissä kysymyksissä. Tämän vuoksi lain tulee olla tarkoin säädetty niiltä osin, mitä tulee eheytettävän henkilön antamaan suostumukseen ja sen arviointiin lakia käytettäessä.

Edellä esitettyjen asiantuntijoiden lausuntojen ja lakivaliokunnan käymien keskustelujen myötä lakivaliokunta päätyi mietinnössään puoltamaan lainvalmisteluun ryhtymistä. He myös suosittelevat mietinnössään, että lainsäätämismenettely aloitettaisiin mahdollisimman pikaisesti. 28.3.2025 eduskunta hyväksyi lakivaliokunnan mietinnön mukaiseen lainvalmisteluun ryhtymisen äänin 125–49⁶⁷.

3.3 Kansainvälinen vertailu

Aiemmin mainitun mukaisesti lakivaliokunta on Suomessa puoltanut lainsäätämistoimiin ryhtymistä, mutta ei ottanut mietinnössään kantaa siihen, miten olemassa olevaa lakia tulisi tarkentaa ja muuttaa tai siihen mihin kohtaa rikoslakia mahdollinen uusi eheytystoiminnan kriminalisoiva säädös tulisi rikoslakiin sisällyttää. Euroopassa ja muualla maailmassa monet Suomen mallimaat ovat vuoteen 2026 mennessä kriminalisoineet eheytystoimet. Lainvalmistelutoimiin on päätetty myös Suomessa ryhtyä. Tutkimuksen kannalta onkin tarkoituksenmukaista lyhyesti vertailla, miten muissa maissa kriminalisointi on toteutettu.

Norjassa eheytystoimet on kielletty rikoslain vapautta ja rauhaa koskevassa luvussa 24. 270 §:n mukaan sille, joka loukkaa toista henkilöä käyttämällä psykoterapeuttisia, lääketieteellisiä, vaihtoehtolääketieteellisiä tai uskontoon perustuvia menetelmiä tai vastaavia järjestelmällisiä menettelyjä tarkoituksenaan vaikuttaa toiseen hänen seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä muuttamiseksi, kieltämiseksi tai tukahduttamiseksi, tulee määrätä sakkoa tai perusmuotoisesta teosta enintään kolme vuotta vankeutta. Törkeästä, laajaa ja pysyvää haittaa aiheuttaneesta teosta vankeutta voidaan määrätä jopa kuusi vuotta. Erikseen on säädetty rangaistaviksi kaikki alle 18 vuotiaisiin kohdistuvat eheytystoimet sekä niiden markkinointi.

Saksassa puolestaan eheytystoimiin on puututtu *Gesetz zum Schutz vor Konversionsbehandlungen* -erillislain voimin, jonka 2 §:n mukaan kaikki alle 18-vuotiaille

⁶⁷ PTK 32/2025 vp.

suoritettavat eheytystoimet sekä ilman suostumusta suoritettavat eheytystoimet ovat kiellettyjä. Lakia sovelletaan toimiin, joilla pyritään muuttamaan tai tukahduttamaan seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiä. Lakia ei puolestaan sovelleta lääketieteellisesti tunnustettujen seksuaalisuuden häiriöiden hoitoon tai hormonihoitoihin, joiden tarkoituksena on auttaa henkilöä ilmaisemaan itsensä kokemaan sukupuoli-identiteettiä. Rangaistukseksi lainvastaisten eheytystoimien harjoittamisesta voi saada sakkoa tai enintään vuoden vankeutta. Eheytystoimien tarjoamisesta, järjestämisestä ja markkinoinnista puolestaan seurauksena on sakkorangaistus.

Tanskassa eheytystoimia ei ole erikseen säädetty rangaistaviksi. Kuitenkin mikä tahansa väkivalta tai uhkaus väkivallan käyttämisestä on rangaistavaa muiden rikoslain voimassa olevien pykälien nojalla. Tanskan rikoslaisissa säädetään mm. perheväkivallan kriminalisoinnista, jonka yhteydessä mainitaan rangaistavaksi myös henkinen väkivalta. Pykälän mukaan toisen henkilön kotitalouteen yhteydessä oleva henkilö, joka toistuvasti altistaa uhrin törkeän halventavalle, nöyryyttävälle tai loukkaavalle käytökselle, tuomitaan henkisestä väkivallasta sakkoon tai enintään kolmen vuoden vankeusrangaistukseen.

Ruotsissa eheytystoimia ei ole myöskään kriminalisoitu, mutta sovellettavaksi saattavat joissain tapauksissa tulla rikoslain pykälät koskien pakottamista. Prosessi eheytystoimien kriminalisoimiseksi on ollut käynnissä myös Ruotsissa. Länsinaapurimme päätyi kuitenkin lopputulemaan, että eheytystoiminnan kriminalisointi laillisin keinoin ei ole tehokasta, sillä vakavimpien tapausten tuomitsemiseksi tarvittavat keinot löytyvät rikoslain säädöksistä jo nykyisessä muodossaan. Sellaiset teot, joita ei voida nykyisen rikoslain nojalla tuomita rangaistaviksi puolestaan eivät ole niin vakavia, että niiden estämiseksi olisi aiheellista säätää omaa lakia tai tehdä muutoksia rikoslakiin.

4 LGBTIQA+ henkilöitä koskevat yksilön oikeudet ja oikeudellinen ratkaisutoiminta Suomessa

Kappaleessa pyrin käsittelemään LGBTIQA+ henkilöihin keskittyviä perus- ja ihmisoikeuksia, joita eheytystoiminnan mahdollisen kriminalisoinnin kannalta tulisi ottaa huomioon ja pyrin tutkimaan, onko nykyisen lainsäädäntömme avulla mahdollista puuttua eheytystoimintaan yhteiskunnallisena ja ihmisoikeuksia loukkaavana toimintana.

4.1 LGBTIQA+ oikeussubjekteina

Suomessa ei vielä toistaiseksi ole säädetty lakia, joka yksiselitteisesti kriminalisoisi juuri eheytystoiminnan ja sen markkinoinnin. Tämän vuoksi aihetta ja sen ongelmallisuutta onkin lähestyttävä ja taustoitettava oikeudellisessa tutkimuksessa ensisijaisesti yksilön perus- ja ihmisoikeuksien ja rikoslain näkökulmasta. Eheytystoiminta kohdistuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, eli aiheen kannalta on aluksi tutkittava erityisesti tämän ihmisryhmän Suomen lakiin kirjattuja oikeuksia sekä asemaa oikeussubjekteina. Eheytystoimien yhteydessä toisinaan esiintyvää väkivaltaa tuomitaan rikoslain nojalla, jonka vuoksi aiheellista on käsitellä myös rikoslakia.

Eheytystoiminta ei ole laajasti käsitelty asia Suomen oikeuskentällä. Pirkanmaa käräjäoikeudessa on keväällä 2025 annettu tiedettävästi ensimmäinen eheytystoimintaa käsittelevä rikostuomio R 758/2024/6152. Tuomion kannalta merkityksellistä on, että asiaa käsitellään ainoastaan rikoslain kautta, eikä annetussa tuomiossa mainita lainkaan esim. LGBTIQA+ oikeuksia tai perus- ja ihmisoikeuksia. Toisena vähemmistöjen oikeuksiin ja sanan- ja uskonnonvapauteen syvennyttään korkeimman oikeuden tuomion KKO:2026:27 kautta.

Haavoittuvalla ihmisryhmällä viitataan henkilöihin, jotka ovat ominaisuuksiensa sekä asemansa vuoksi muita alttiimpia ylimääräiselle haitalle⁶⁸. Haavoittuvina voidaan pitää

⁶⁸ Lindholm, Karjalainen & Launis, 2023.

kaikkia ihmisiä ja ihmisryhmiä, jotka eivät pysty joko lainkaan suojelemaan omia etujaan tai pystyvät suojelemaan niitä ainoastaan osittain. Yleisessä haavoittuvuustutkimuksessa vallitsevan konsensuksen mukaan nämä ihmisryhmät ansaitsevat osakseen erityistä suojaa etujensa toteutumiseksi. Yleisesti katsotaan, että yhteiskunnan tehtävänä on paitsi tukea oikeuksien toteutumista myös vähentää ja ehkäistä tilanteita, joissa haavoittuvassa asemassa olevan henkilön oikeudet eivät pääse täysimääräisenä toteutumaan.

Lindholmin, Karjalaisen ja Launiksen artikkelin mukaan haavoittuvassa asemassa olevan henkilön tai -ryhmän määrittely ja käsitteellistäminen on erittäin hankalaa, sillä haavoittuvuus on monesta eri tekijästä koostuva ja eriateisuutta sisältävä käsite⁶⁹. Heidän mukaansa paras tapa lähestyä haavoittuvuutta on funktionaalisesti jakamalla se kolmeen osaan; vaikutuksille altistumiseen, herkkyyteen altistaville vaikutuksille sekä sopeutumiskykyyn. Teorian mukaan haavoittuvuuteen altistavat aina yksilön ominaisuuksien lisäksi myös yksilön ympäristössä vaikuttavat ulkoiset tekijät ja haavoittuvuutta arvioitaessa ja huomioitaessa tuleekin ottaa aina huomioon myös sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset yhteydet.

Moilanen nostaa artikkelissaan esiin haavoittuvuusteorian, joka jakaa käsitteen sisäiseen, tilannesidonnaiseen ja patologiseen ulottuvuuteen⁷⁰. Sisäisellä haavoittuvuudella viitataan yksilöstä johtuviin syihin, kuten terveydentilaan, ikään tai sukupuoleen. Tapauskohtainen haavoittuvuus viittaa tilanteesta aiheutuviin tekijöihin, kuten taloudelliseen asemaan ja sosiaalisiin olosuhteisiin. Patologinen haavoittuvuus puolestaan viittaa sosiaalisiin suhteisiin ja rakenteisiin, jotka tuottavat haavoittuvuutta.

Suomessa LGBTIQ+ henkilöiden asema ei ole maailman mittapuulla huonoimmalla tasolla, mutta voidaan todeta, että ryhmän edustajia kohtaan esiintyy poliittisesti ja ideologisesti jakautuneella ajallamme yhä enenevässä määrin syrjintää, väkivaltaa ja

⁶⁹ Lindholm, Karjalainen & Launis, 2023.

⁷⁰ Moilanen, 2023, s. 928.

vihapuhetta, joka johtuu nimenomaisesti heidän seksuaalisesta suuntautumisestaan ja/tai sukupuoli-identiteetistään⁷¹. Asiaa alleviivaa myös ECRI:n osoittama huoli LGBTIQ+ henkilöiden oikeuksien toteutumisesta ja niiden edistämisestä Suomessa⁷². Erityisesti huomiota on kiinnitetty siihen, että nykyinen yhdenvertaisuustiedoksianto ja sen toimeenpano-ohjelma eivät riittävässä määrin torju poliitikkojen puheissa ja mediassa esiintyvää vihapuhetta. Voidaankin siis todeta, että negatiivinen LGBTIQ+ narratiivi lähtee joissain tapauksissa valtiomme ylimmältä hallintotasolta.

Esitettyjen haavoittuvuusteorioiden pohjalta totean, että LGBTIQ+ henkilöt täyttävät haavoittuvan ihmisryhmän tunnusmerkit. Vaikkakin haavoittuvuuden arviointi vaatii aina tarkempaa henkilötasolle menevää katsausta henkilön ominaisuuksiin ja sosiaaliseen ympäristöön, voidaan pitää totena sitä, että elämme yhteiskunnassa, jossa henkilö voi todennäköisemmin joutua syrjinnän, häirinnän tai väkivallan kohteeksi seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen ohjeistuksen mukaan erityisen haavoittuviin ihmisryhmiin kuuluvat erityisesti LGBTIQ+ lapset, sillä heidän joukossaan esiintyy keskivertoa enemmän mm. masennusta, ahdistusta ja itsetuhoisia ajatuksia⁷³. Ryhmään kuuluvat lapset kokevat myös enemmän kiusaamista ja häirintää.

Suomen laissa haavoittuvien ihmisryhmien kokeman syrjinnän ja eriarvoisuuden ehkäisemiseen on pyritty puuttumaan yhdenvertaisuuslain (1325/2014) voimin. Yhdenvertaisuuslain 9 §:ssä mainittu positiivisen erityiskohtelu koskeekin myös LGBTIQ+ henkilöitä. Positiivisella erityiskohtelulla viitataan yhdenvertaisuusvaltuutetun nettisivujen mukaan tilanteeseen, jossa syrjinnälle alttiin ihmisryhmän erityistarpeet otetaan huomioon tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi⁷⁴.

⁷¹ Mannila, 2024, s. 59; Rikosuhrapäivystys, n.d.; Virranniemi, 2021; Euroopan Unionin perusoikeusvirasto, 2020.

⁷² Ihmisoikeuskeskus, 2025.

⁷³ THL, 2023.

⁷⁴ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, n.d.

Suomessa positiivinen erityiskohtelu näkyy mm. erilaisina haavoittuville ihmisryhmille varattuina kiintiöinä esim. koulutuspaikoissa ⁷⁵ . Myös työelämässä positiivinen erityiskohtelu tulee esiin tilanteissa, joissa kaksi tasavahvaa henkilöä hakee samaa työtä tai virkaa. Tällöin haettuun pestiin tulee valita vähemmistön tai esim. työpaikalla aliedustetun sukupuolen edustaja. Joidenkin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien asemaan yhteiskunnassamme on pyritty puuttumaan myös lainsäädännön voimin. Tällaisia ihmisryhmiä ovat esim. ikääntyneet henkilöt sekä romanit. Positiivinen erityiskohtelu tulee esiin myös kunnallispolitiikan tasolla vaikkapa rahoituksen allokoinnissa, sillä lisärahoituksen antamisessa voidaan käyttää perusteena positiivista erityiskohtelua. Tämän lisäksi myös yksityisellä sektorilla törmää usein yksittäisten yrittäjien tai ketjujen luomiin käytäntöihin, joissa vaikkapa eläkeläiset, opiskelijat tai lapset saavat tuotteista tai palveluista alennusta.

LGBTIQ+ ihmisryhmään kuulumisen ei kuitenkaan aina näy henkilöstä päällepäin. Harvempi kertoo esim. työhaastattelussa tai yliopiston pääsykokeissa olevansa osa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöä. Muistissa ei ole myöskään LGBTIQ+ henkilöille osoitettuja alennuksia vaikkapa bussilipuista tai muista hyödykkeistä. Vaikka LGBTIQ+ henkilöitä huomioidaan jonkin verran laintasolla yksittäisissä pykälissä, ei ihmisryhmän positiivinen erityiskohtelu ole kuitenkaan niin hyväksyttävää, normaalia ja yleistä kuin muiden haavoittuvien ihmisryhmien. Tästä erinomaisena esimerkkinä toimii kevään 2026 Pride-teemapeli, jossa yksityisellä sektorilla vaikuttava jääkiekkjoukkue Turun Palloseura pelasi Pride-aiheisilla paidoilla⁷⁶ . Teemaottelun tarkoituksena oli korostaa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon merkitystä. Yksi joukkueen pelaajista kuitenkin kieltäytyi pukemasta teemaotteluun suunniteltua paitaa päälleen omien vakaumustensa vuoksi. Tämä aiheutti suuren kohun, joka realisoitu sosiaalisessa mediassa homofoobisiin kannanottoihin sekä vihaa lietsovaan kommentointiin. Suomen

⁷⁵ Nieminen, 2019, s. 594–603.

⁷⁶ Halonen, 2026.

yksityisellä sektorilla kannanotot LGBTIQ+ henkilöiden puolesta johtavat harmittavan usein suureen vihakommenttiryöppyyn ja kohuotsikoihin.

Voidaankin siis todeta, että LGBTIQ+ henkilöt ovat osa haavoittuvaa ihmisryhmää, vaikkakin arviointi on niin heidän kuin muidenkin osalta moniulottuvaisempaa ja huomioon tuleekin ottaa myös mm. sosioekonominen asema sekä yksilön ympäristötekijät. Yleisesti ottaen kuitenkin voidaan todeta, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat henkilöt kohtaavat elämässään valtaväestöön kuuluvaa henkilöä enemmän häirintää, väkivaltaa sekä syrjintää, eikä oikeuksien toteutumisen eteen tehdä tällä hetkellä riittävästi töitä institutionaalisella tasolla. Esimerkkinä tästä toimii eheytystoiminta, jonka kriminalisoimiseksi ei ole Suomessa tehty riittävästi töitä, eikä sitä lausuntojen perusteella vaikuteta pitävän merkityksellisenä asiana tämänhetkisten vallassa olevien lainsäätäjien toimesta.

4.2 Perus- ja ihmisoikeuksien asema lainsäätämässä- ja käytössä

Suomen perustuslakiin kirjatut perus- ja ihmisoikeudet ovat paitsi Suomen myös kaikkien muiden länsimaisten valtioiden perusta. Niiden nähdään perustuvan jokaisella ihmisellä olevaan ihmisarvoon. Perusoikeuksilla viitataan perusarvoihin, joiden avulla on tarkoitus vaikuttaa positiivisesti yksilön asemaan julkisen toiminnan eri aloilla ja tätä kautta vaikuttaa myös koko yhteiskuntaan ja ihmisten elinoloihin ⁷⁷. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tavoitteena on ollut tunnistaa oikeudet, joilla taataan jokaiselle arvokas ja inhimillinen elämä ilman uhkaa ja pakottamista.⁷⁸ Perus- ja ihmisoikeuksia onkin siis lähtökohtaisesti pidettävä niin perustavanlaatuisina yhteiskunnallista moraalia ohjaavina arvoina, että yksilön ei ole mahdollista luopua omista perus- ja ihmisoikeuksistaan, niitä voidaan rajoittaa ainoastaan eduskunnan säätämän tarkkarajaisen lain nojalla eikä niille ole asetettu yksiselitteistä sisäistä hierarkiaa.

⁷⁷ Jyränki & Husa, 2012, s. 373.

⁷⁸ Hyvärinen & Leino-Nzau, 2013.

Yksilön on kuitenkin joissain tapauksissa mahdollista luopua esim. oikeudestaan asianajajaan tai vaikkapa hyväksyä joidenkin henkilökohtaisten tietojen luovuttaminen eteenpäin mainontaan.⁷⁹ Toisaalta kuuluisan saksalaisen kannibalismitapauksen tuomiossa todettiin, että ihminen ei voi antaa suostumusta omaan murhaansa ja kidutukseensa.⁸⁰ Shahlaei toteaa tutkimuksessaan, että perus- ja ihmisoikeuden sivuuttamista voidaan harkita, mikäli henkilö on itse antanut tietoisesti, vapaasti, yksiselitteisesti ja informoidusti suostumuksensa oikeuden sivuuttamiselle⁸¹. Oikeuden sivuuttamisesta ei saa olla myöskään haittaa yhteiskunnallisella tasolla, eli se ei saa avata portteja sellaiselle oikeuskäytännölle, joka ei tue perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja yleistä moraalialia.

Neuvosen ja Rautiaisen artikkelissa perusoikeuksia kuvaillaan julkisen vallankäytön ytimessä oleviksi normeiksi, jotka viitoittavat oikeusjärjestyksen kehittämissuuntaa ja rajoittavat valtion valtaa suhteessa oikeussubjekteihin⁸². Heidän mukaansa Suomen perusoikeusjärjestelmä sisältää eksplisiittisiä, eli selvästi ja yksiselitteisesti ilmaistuja perusoikeuksia sekä implisiittisiä, eli epäsuoria ja piileviä perusoikeuksia, kuten esim. itsemääräämisoikeus. Eksplisiittiset perusoikeudet on ilmaistu suoraan ja ilman selkeää rajoitusta, joka toisinaan johtaa tilanteisiin, joissa perusoikeuksien soveltamisalat limittyvät. Tästä syntyy tarve jäsentää oikeuskenttää ratkaisutoiminnan ja soveltamisen helpottumiseksi. Ratkaisuna asiaan nähdään lainsäädännöllisen koherenssin ylläpitäminen sekä fragmentoitumisen estäminen oikeuskenttää tutkimalla ja jäsentelemällä.

Saraviidan mukaan Suomessa vallitsevan perusoikeuksien määrittely- ja kirjoittamistavan mukaan valtiosäännön mukaisuutta valvovien tuomioistuinten tehtävänä on antaa kullekin perusoikeussäännökselle sisältö⁸³. Hänen mukaansa

⁷⁹ Shahlaei, 2025.

⁸⁰ Scully, 2020.

⁸¹ Shahlaei, 2025.

⁸² Neuvonen & Rautiainen, 2015, s. 28.

⁸³ Saraviita, 2011, s. 135–145.

ehdottomia perusoikeuksia ovat ainoastaan kielloiksi muotoillut perusoikeudet, kuten esim. syrjinnän kieltäminen. Tämä tarkoittaa, että lainsäätäjällä ei voi tavallisella lailla rajoittaa esim. perustuslakiin kirjattua kieltä. Yleisesti kuitenkin perustuslakivaltiokunnan vahvistaman käytännön mukaisesti perusoikeuksien rajoittamisen tulee perustua aina eduskunnan säätämään tarkkarajaiseen lakiin. Mikäli perusoikeuksia pyritään rajoittamaan lainsäädännöllä, tulee rajoittamiseen olla myös hyväksyttävä syy sekä painava yhteiskunnallinen tarve. Tulkinnassa hyväksyttävänä syynä on pidetty esim. perusoikeuden rajoittamista toisen perusoikeuden turvaamiseksi.

Trispiotis ja Purshouse argumentoivat artikkelissaan, että eheytystoiminnassa on kyse niin laajasta ja perustavanlaatuisesta moraalista ongelmasta ja ihmisoikeusrikkereistä, että yksittäinen henkilö ei voi antaa suostumustaan tällaiseen toimintaan⁸⁴. Heidän näkemyksensä mukaan valtion tulisi suojella kansalaisten ihmisoikeuksien toteutumista kieltämällä kaikki eheytystoiminta, sillä sen salliminen edistää syrjintää ja polkee LGBTIQ+ ihmisten oikeuksia niin vakavalla tasolla, että sen tulisi olla laitonta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten nojalla. Yhtenevää mieltä on myös yhdenvertaisuusvaltuutettu, jonka lausunto on aiemmin käsitelty Rikkomaton -kansalaisaloitetta käsittelevässä kappaleessa.

Kysymys siitä, voiko yksilö antaa suostumuksen eheytykseen on myös yksi yhteiskunnallisen keskustelun kulmakiviä. Esim. Suomessa eheytystoimintaa koskien lainsäätäjät ovat argumentoineet, että aikuinen ihminen saa ottaa vastaan tahtomansa mukaista hoitoa ja terapiaa. Vasta-argumentiksi voidaan kuitenkin esittää, että eheytyksen salliminen aiheuttaa kaikille LGBTIQ+ ihmisille kärsimystä, sillä se stigmatisoi yksittäisen vähemmistöryhmän ja sallii omalta osaltaan syrjivää ajattelumallia. Kyseessä on paitsi perus- ja ihmisoikeudellinen kysymys myös yhteiskuntamoraalinen kysymys siitä, mikä perus- ja ihmisoikeuksista painaa vaakakupissa eniten.

⁸⁴ Trispiotis & Purshouse, 2021.

Mikäli eheytystoimintaa koskevan oikeuskäytännön ja normihierarkian selvittäminen tahdotaan jättää lainkäyttäjien vastuulle, on huomioitava, että vaikka lainkäyttäjät ovat ratkaisutoiminnassaan sitoutuneet toimimaan puolueettomasti ja lakia kunnioittaen, on jokainen lainkäyttäjä kuitenkin ihminen, joka toimii omassa sosiaalisessa ympäristössään ja omaa henkilökohtaisia mielipiteitä. Yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun myötä voidaan todeta, että kyseessä on hyvin polarisoitunut aihe. Tämän perusteella on aiheellista kyseenalaistaa sitä, onko asianmukaista jättää esim. tuomarin päätettäväksi sitä, onko eheytystoiminnan tuomitsemista koskevissa tilanteissa annettava enemmän arvoa uskonnonvapaudelle vai syrjinnän kiellolle tai joissain tapauksissa sitä, onko henkilö ollut kykeneväinen luopumaan omista perus- ja ihmisoikeuksistaan. Eheytyksen kannalta kyseessä on laaja vähemmistöjä koskeva yhteiskunnallinen ilmiö ja ongelma, jonka tuomitsemiseksi ja rankaisemiseksi olisi mahdollisesti mielekästä saada lailliset raamit, jotta eheytystä koskeva oikeuskäytäntö ei perustuisi pahimmassa skenaariossa yhden lainkäyttäjän laintulkintaan ja päätökseen.

4.3 Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö

Aiemmassa kappaleessa jo sivutut yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö ovat perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion ydintekijöitä ja ne sisältyvät jokaisen länsimaisen maan kansalliseen perusoikeussäätelyyn sekä kansainvälisiin perus- ja ihmisoikeussopimuksiin⁸⁵. Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö on Suomessa taattu yksilöille perustuslain (731/1999) kuudennessa pykälässä ja syrjintä on myös erikseen kriminalisoitu RL 11 luvun 11 §:ssä. Pykälien mukaan ihmisiä ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eriarvoiseen asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain pykälän mukaan myös lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin omaa kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Mikäli syrjintää todetaan tapahtuneen esim. elinkeinotoiminnassa,

⁸⁵ Anttila & Ojanen, 2025, s. 3–4.

ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa tai virkatoiminnassa, voidaan tekijä tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Syrjinnän kieltäminen on tarkoitettu esim. kuolemanrangaistuksen, kidutuksen ja ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kiellon (PL 6.2 §) ja taannehtivan rikoslain kiellon (PL 6 a §) ohella täsmälliseksi ja ehdottomaksi kielloksi⁸⁶. Tämä tarkoittaa sitä, että lainsäätäjä ei voi poiketa tavallisella lailla perustuslakiin kirjatusta kiellosta. Toisaalta sen voidaan tulkita tarkoittavan myös sitä, että perustuslain 22 §:n kirjattu julkisen vallan vastuu huolehtia perusoikeuksien toteutumisesta, koskee erityisesti täsmällisiä ja ehdottomia kieltämiä.

Yhdenvertaisuuden vaatimus yhteiskunnassa tarkoittaa, että samanlaisissa tapauksissa kaikkia ihmisiä on kohdeltava samalla tavoin, eli henkilöiden mielivaltaisen kohtelu ilman hyväksyttävää perustetta on lain nojalla kielletty⁸⁷. Yhdenvertaisuuspykälään sisältyy myös vaatimus syrjinnän kieltämisestä. Tällä hetkellä pykälässä on syrjinnälle alttiiksi tekeviksi tekijöiksi nimetty sukupuoli, ikä, alkuperä, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, terveydentila ja vammaisuus. Listaa ei ole kuitenkaan tarkoitettu tyhjettäväksi, vaan soveltaminen on jätetty oikeuslaitosten tehtäväksi⁸⁸.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 2 luvun 5 § säättää viranomaisen tehtäväksi yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämisen. Toimien on oltava tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. 3 luvun 8 § säättää jo perustuslaissa mainitusta syrjinnän kiellosta. Yhdenvertaisuuslaissa syrjinnän perusteena erikseen mainitaan myös seksuaalinen suuntautuminen. 14 § säättää vähemmistöihin kohdistuvaksi häirinnäksi tiettyä ihmisryhmää vastaan kohdistuvan halventamisen, nöyryyttävän, uhkaavan tai vihamielisen ja hyökkäävän ilmapiirin luomisen. 5 luvun 23 §:n mukaan syrjinnän kohteen on mahdollista saada hyvitystä viranomaiselta, työnantajalta,

⁸⁶ PeVM 25/1994, s 4-5.

⁸⁷ Saraviita, 2011, s. 148.

⁸⁸ HE 309/1993.

varhaiskasvatuksen järjestäjältä tai tavaroiden- ja palveluiden tarjoajalta, mikäli tämän katsotaan syyllistyneen syrjintään tai vastatoimiin LGBTIQ+ henkilöä kohtaan.

Välittömäksi syrjinnäksi mielletään tilanteita, joissa johonkin haavoittuvaan ryhmään kuuluva yksilö ei tule kohdelluksi samalla tavoin kuin muut henkilöt tai häntä ei kohdella siten, kuin tilanteessa voisi olettaa henkilöä kohdeltavan⁸⁹. Välillisenä syrjintänä puolestaan pidetään tilannetta, jossa näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö asettaa henkilön epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvien syiden vuoksi. Sekä välillinen että välitön syrjintä on kielletty myös laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986). Tasa-arvolain 7 § säättää, että myös esimerkiksi sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella tapahtuva syrjintä on vastoin lakia.

Syrjintää tapahtuu usealla eri tasolla. Oikeusministeriön selvityksen mukaan arkipäiväisellä syrjinnällä viitataan toistuviin ja yhteiskunnassamme normalisoituihin käytäntöihin, joihin esim. juuri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajat törmäävät arjessaan usein⁹⁰. Saman selvityksen mukaan rakenteellisella ja institutionaalisella syrjinnällä viitataan yhteiskunnan syvissä rakenteissa piileviin eriarvoisuuksiin, jotka näyttäytyvät esim. sopimusten, lakien ja palveluiden muodossa. Rakenteellista ja institutionaalista syrjintää on vaikeampi havaita ja siihen on myös täten hankalampi puuttua.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan LGBTIQ+ henkilöt kohtaavat syrjintää ja häirintää esim. tilanteissa, joissa maistraatissa ei suostuya vihkimään samaa sukupuolta olevia pareja, LGBTIQ+ lasta koulukiusataan seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin vuoksi, henkilön seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti nousee yleiseksi huumorin ja vitsailun aiheeksi tai vaikkapa silloin, kun asuntoa ei suostuta vuokraamaan samaa sukupuolta olevalle parille⁹¹. Syrjintää voivat olla myös

⁸⁹ Oikeusministeriö, 2018, s. 23.

⁹⁰ Oikeusministeriö, 2018, s. 24.

⁹¹ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, n.d.

tilanteet, joissa henkilö kohdataan ja palvellaan hetero- ja cisnormin mukaisesti esim. terveydenhuollossa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan LGBTIQ+ henkilöitä koskevia syrjintätapauksia aliraportoidaan, jonka vuoksi niihin puuttuminen on vaikeampaa, sillä tapahtuvasta syrjinnästä ei saada tilastollista tai laadullista tietoa.

Usein syrjintä ja häirintä alkavat jo LGBTIQ+ nuoren varhaisista kouluvuosista, joka saattaa johtaa oman identiteetin peittelyyn ja maskin taakse piiloutumiseen. Camacho, Mora ja Quinn ovat artikkelissaan todenneet, että joissain tapauksissa oman identiteetin peittäminen helpottaa LGBTIQ+ henkilöä sopeutumaan yhteiskuntaan ja auttaa välttämään esim. stereotyyppioita, kiusaamista sekä stigmatisointia⁹². Heidän mukaansa pitkällä aikavälillä kuitenkin oman identiteetin peittely saattaa johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen ja mielenterveysongelmiin. Ongelmallista on myös ajattelutapa, joka normalisoi LGBTIQ+ henkilöiden todellisen identiteetin peittämisen syrjinnän ja häirinnän välttämiseksi.

Kansainvälisillä tahoilla seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuva väkivalta ja syrjintä on profiloitu omiksi kategorioikseen ja tunnistettu huomattavasti laajemmin kuin Suomessa tällä hetkellä⁹³. EU asetti vuosiksi 2020–2025 seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon tähtäävän strategian, jonka tavoitteena oli vähentää syrjintää, lisätä turvallisuutta, rakentaa tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia yhteiskuntia sekä toimia yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon sanansaattajana ympäri maailmaa⁹⁴. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on puolestaan edelleen tuomiossaan *Vejdeland ym. v. Ruotsi* korostanut, että seksuaaliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä on yhtä vakavaa kuin rotuun, alkuperään tai ihonväriin perustuva syrjintä. Suomen valtio saakin siis myös kansainvälisiltä tahoilta positiivista paineistusta parantaa omia käytäntöjään seksuaali- ja

⁹² Camacho, Reinka & Quinn, 2020.

⁹³ COM/2020/698.

⁹⁴ Euroopan komissio, 2020.

sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan syrjinnän tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa.

4.4 Oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen

Perustuslakimme 7 §:n mukaan jokaisella tulee olla oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä kohdella muutoinkaan ihmisarvoa loukkaavasti. Kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti. Ainoa taho, joka voi määrätä vapaudenmenetyksestä on riippumaton tuomioistuin. Myös PL 7 § on tarkoitettu ehdottomasti lainsäätäjää velvoittavaksi kielloksi, jota ei voi kiertää tai rajoittaa tavallisen lainsäädännön keinoin.

Eheytystoiminnan kannalta mielenkiintoinen kohta on PL 7 §:n kieltö kohdella henkilöitä ihmisarvoa loukkaavasti. Pykälä viittaa fyysisen kidutuksen lisäksi myös henkiseen kidutukseen, ja sen mukaan vakavaa henkistä kärsimystä aiheuttavaa kohtelua ei tule sallia missään olosuhteissa⁹⁵. Määritelmän mukaan ihmisarvoa alentavana kohteluna voidaan pitää sellaisia toimia, joita ei vakavuudeltaan voida suoraan lukea kidutukseksi, mutta ne ovat silti ihmisarvon vastaista toimintaa ja täten ehdottomasti vasten kotimaista ja kansainvälistä lakia. Pykälä korostaa myös yksilön oikeutta turvallisuuteen yhteiskunnassa, joka tässä kontekstissa lisää julkisen vallan positiivista toimintavelvoitetta edistää yhteiskuntaa, jossa kukaan ei joudu rikosten tai oikeudenvastaisten tekojen kohteeksi.

YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen (SopS 60/1989) artikla 1 määrittää, että kidutus on *”kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa kipua tai kovaa joko henkistä tai ruumiillista kärsimystä tietojen tai tunnustuksen saamiseksi häneltä tai kolmannelta henkilöltä, hänen rankaisemisekseen teosta, jonka hän tai kolmas henkilö*

⁹⁵ Saraviita, 2011, s. 157–160.

on tehnyt tai epäillään tehneen, hänen tai kolmannen henkilön pelottelemiseksi tai pakottamiseksi taikka minkälaiseen tahansa syrjintään perustuvasta syystä, kun virkamies tai muu virallisessa asemassa toimiva henkilö aiheuttaa sellaista kipua tai kärsimystä, yllyttää tai suostuu niiden aiheuttamiseen tai hyväksyy sen hiljaisesti.” Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan kidutuksen tarkoituksena on saattaa uhri äärimmäisen ahdistuneisuuden ja avuttomuuden tilaan, pyrkiä tuhoamaan hänen psyykeään sekä hänen persoonallisuutensa eheyttä⁹⁶.

RL 11 luvun 3 §:ssä rikolliseksi säädetään rikokset ihmisyyttä vastaan. Pykälän mukaan se, *”joka osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä... harjoittaa rotuerottelua taikka vainoa tunnistettavissa olevaa ryhmää tai yhteisöä poliittisen mielipiteen, rodun, kansallisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai sukupuolen perusteella taikka niihin rinnastettavilla muilla perusteilla, on tuomittava rikoksesta ihmisyyttä vastaan vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi tai elinkaudeksi.”* RL 11 luvun 9 a § puolestaan kriminalisoi kidutuksen. Pykälän mukaan *”Jos virkamies aiheuttaa toiselle voimakasta ruumiillista tai henkistä kärsimystä... pelotellakseen tai pakottaakseen häntä tai muuta henkilöä tai rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, seksuaalisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden, terveydentilan, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, hänet on tuomittava kidutuksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi sekä lisäksi viraltapantavaksi.”*

YK:n teettämässä tutkimuksessa tullaan päätelmään, että kaikki nimenomaisesti eheyttämiseen ja käännättämiseen liittyvät toimet ovat nöyryyttäviä, alentavia ja syrjiviä, ja johtavat usein vakaviin psyykkisiin ongelmiin⁹⁷. Asiayhteydessä esiin nostetaan yksilön oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta fyysisestä ja psyykkisestä terveydestä. Fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen voidaan katsoa kuuluvaksi oikeus kuulua yhteiskuntaan sen

⁹⁶ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023.

⁹⁷ Alempijevic & muut, 2020; A/HRC/44/53.

täysimääräisenä jäsenenä seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä riippumatta.

YK:n tutkimuksen mukaan seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti ovat perustavanlaatuisia osa henkilökohtaista koskemattomuutta ja vapautta.⁹⁸ Kaiken eheytystoiminnan perusteena oleva ajatus on, että LGBTIQ+ henkilö on jollain tavalla viallinen ja vääränlainen henkilö, joka tulee korjata vastaamaan yhteiskuntamme cissukupuoli- ja heteronormia. Eheyttäjät puolestaan on jollain tapaa valaistunut ja moraalisesti korkeampi-arvoinen ”täysi-ihminen”. YK:n tutkimuksen mukaan kyseinen ajatustapa on epäinhimillinen ja ihmisarvoa riisuva. Ajatustapa ei ole ainoastaan kidutusta mahdollistava ja hyväksyvä, vaan tutkimuksessa sitä pidetään kaikista rajuimpien ihmisoikeusrikkomusten taustalla vaikuttavana lähtökohtana.

Kootusti voidaan todeta, että PL 7 § sekä kerratut rikoslain pykälät sekä eheytykseen ylipäättään liittyvät kannanotot puoltavat hyvin vahvasti eheytystoiminnan kriminalisointia. Etenkin ihmisarvon loukkauksesta tehdyt tulkinnat sekä henkinen väkivalta kidutuksena koskevat vahvasti eheytystä ja sen taustalla piilevää lähtökohtaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen alempiarvoisuudesta. Kun otetaan huomioon PL 7 §:n pakottavuus ja PL 22 §:n luoma toimintavelvoite, voidaan todeta, että lainsäätämisperuste ja velvoite laistamme ainakin löytyvät. Voidaan myös argumentoida, että eheytystoiminta täyttää ainakin jossain määrin myös kidutuksen merkit, mutta ensisijaisesti tutkimuksessani toimintaa pidetään ihmisarvon loukkauksena, syrjintänä sekä henkisenä väkivaltana haavoittuvassa asemassa olevaa ihmisryhmää kohtaan.

⁹⁸ A/HRC/44/53.

4.5 Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen

Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan jokaisen toimintakykyisen henkilön yhdenvertaista oikeutta päättää itseään koskevista asioista⁹⁹. Itsemääräämisoikeutta kuvaillaan jokaisen henkilön perusoikeudeksi, jonka rajoittamisessa on aina noudatettava tarkoin lainsäädäntöä¹⁰⁰. Itsemääräämisoikeutta ei ole kuitenkaan kirjattu osaksi perus- ja ihmisoikeuksia, vaan sen katsotaan olevan niin sanottu implisiittinen oikeus, joka vaikuttaa kaiken lainsäätämisen ja käytön taustalla, mutta, jota ei ole kuitenkaan yksiselitteisesti ja tarkasti rajattu¹⁰¹. Itsemääräämisoikeus onkin siis ns. modernien oikeusvaltioiden ylemmän tason metaoikeus, joka suojelee yksilöä julkista valtaa vastaan¹⁰².

Itsemääräämisoikeutta ei ole kirjattu osaksi perustuslakiamme, mutta se saa kuitenkin vahvaa tukea siitä. Merkittävimmin itsemääräämisoikeutta käsittelee perustuslain 7 §, joka takaa kaikille oikeuden elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Myös PL 10 §:n sisältyvä yksilön yksityiselämän suoja antaa vahvaa tukea itsemääräämisoikeudelle. Valtion holhousvastuuta asian suhteen vahvistaa myös erityisesti perustuslain 22 §, joka asettaa julkisen vallan tehtäväksi perusoikeuksien toteutumisen turvaamisen.

Myös lasten itsemääräämisoikeus on taattu esim. lasten oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59/1991 ja 60/1991) artikloissa 12 ja 24 sekä yleisellä tasolla myös PL 6 §:ssä. Lasten kohdalla etuja suojellaan erityisen tarkasti, sillä heitä voidaan pitää haavoittuvana ihmisryhmänä. Yleisesti kuitenkin lasten oikeutta määrätä esim. omasta hoidostaan on suojeltu Suomessa erityisen vahvasti lain tasolla.

⁹⁹ Nikumaa, 2022, s. 192; Mäki-Petäjä-Leinonen, 2013, s. 42, HE 108/2014 vp, s. 7.

¹⁰⁰Ks; Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2023; Suomen lääkäriliitto, 2021.

¹⁰¹ Neuvonen & Rautiainen, 2015, s. 28.

¹⁰² Koivisto, 2018.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 6.1 § määrittelee, että potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan, ja mikäli potilas kieltäytyy hoidosta, on häntä mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä muulla lääketieteellisesti sallitulla tavalla. Edellä mainittu potilaslain määritelmä itsemääräämisoikeudesta soveltuu heikosti eheytystä koskeviin tilanteisiin, sillä useiden viranomaistahojen mukaan eheytysoiminta ei ole lääketieteellisesti hyväksytty hoitotapa. Eheytysoimien kannalta mielenkiintoinen kysymys kuitenkin on, voidaanko itsemääräämisoikeus periaatteena arvottaa korkeammalle kuin PL 6 § ja 7 § ja millä mittapuulla arvioidaan henkilön antaman suostumuksen pätevyyttä.

Itsemääräämisoikeutta on tällä hetkellä kokonaisuudessaan käsitelty lainsäädännössä hyvin hajanaisesti. Uusi itsemääräämisoikeuteen keskittyvä laki on ollut suunnitteilla jo pitkään, sillä ensimmäiset luonnokset on tehty jo vuonna 2014. Tuolloin Stubbin hallitus laati esityksen, jonka tarkoituksena oli saattaa voimaan itsemääräämisoikeutta sääntelevä laki, jonka työnimi oli laki sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä¹⁰³. Esityön mukaan itsemääräämisoikeus kuuluu yleisperusoikeutena perustuslakiimme kirjattuun ja jo aiemmin mainittuun oikeuteen henkilökohtaisesta vapaudesta ja koskemattomuudesta. Esitys tuo esiin nykylainsäädäntömme puutteet itsemääräämisoikeuden sääntelyssä ja korostaa, että päätösten tekeminen puutteellisen lainsäädäntömme nojalla sotii oikeusvaltioperiaatteitamme vastaan, toisinaan joudutaan tilanteeseen, jossa itsemääräämisoikeuden rajoittamiseen on turvauduttava jonkin toisen perusoikeuden turvaamiseksi.

Kootusti pääteltävissä on, että itsemääräämisoikeus on merkittävä osa Suomen oikeuskenttää, vaikka se onkin laillisella tasolla tunnistettu merkityksellisen puutteellisesti. Kyseessä on kuitenkin oikeus, jota voidaan rajoittaa tavallisella lailla, mikäli rajoitus katsotaan erityisen merkittäväksi ja muita oikeushyviä suojelevaksi toimenpiteeksi. Itsemääräämisoikeuden soveltamisen raamit ovat myös heikohkot, sillä

¹⁰³ HE 108/2014 vp. s. 5–12.

sitä koskevaa lakia ei ole vielä toistaiseksi säädetty. Tämä tekee sen soveltamisesta ratkaisutoiminnassa hyvin haastavaa ja vastuu jätetäänkin lainkäyttäjän harteille.

4.6 Lapsen etu

Lasten oikeuksia käsittelee ja suojaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59/1991 ja 60/1991). Jokainen perustuslakiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kirjattu ihmisoikeus koskee myös lapsia. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla on oikeus erityiseen hoivaan ja suojeluun esim. syrjintää vastaan¹⁰⁴. Lapsella on myös oikeus ilmaista omia mielipiteitään ja osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Sopimuksen artikla 3 velvoittaa ottamaan ensisijaisesti lapsen edun huomioon kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa. PL 19 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Lasten oikeuksien toteutuminen tulee ottaa huomioon jo säätämisvaiheessa, sillä uudet säädettävät lait tulee säätää yhdenmukaisiksi perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa¹⁰⁵. Lainsäädäntöä tulee ratkaisuvaiheessa myös aina tulkita siten, että se täyttää ihmisoikeusvelvoitteiden ja täten siis myös lasten oikeuksien asettamat vaatimukset. Oikeustieteellinen näkemys lapsen asemasta oikeussubjektina kuitenkin vaihtelee. Joidenkin näkemysten mukaan lapsi on passiivinen oikeuksien haltija, kun taas toisten näkemysten mukaan lapsi on myös aktiivinen oikeuksien toteuttaja¹⁰⁶. Tähän on pyritty vastaamaan ikärajasääntelyiden avulla, joiden tausta-ajatuksena toimii alaikäisen itsemääräämisoikeuden vahvistaminen, mutta toisaalta myös kehitystä vaarantavilta tekijöiltä suojeleminen.

Lapsen edun toteutumista tulee aina punnita ja valita vaihtoehdoista lapselle kaikista edullisin. Esim. terveydenhuollossa lapsen oma mielipide tulee selvittää ja sitä tulee

¹⁰⁴ Oikarinen, 2019.

¹⁰⁵ Hakalehto, 2019, s. 26–29.

¹⁰⁶ Hakalehto, 2019, s. 34–36.

myös mahdollisuuksien mukaan kunnioittaa¹⁰⁷. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 19 suojelee lapsen oikeutta fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen sekä suojelee myös lasta kaikenlaiselta väkivallalta, vahingoittamiselta ja välinpitämättömältä kohtelulta.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen ohjeistuksen mukaan LGBTIQ+ lapset kuuluvat erityisen haavoittuvaan ihmisryhmään, sillä heidän joukossaan esiintyy keskivertoa enemmän mm. masennusta, ahdistusta ja itsetuhoisia ajatuksia¹⁰⁸. Mikäli lapsi kuuluu erityisen haavoittuvaan ihmisryhmään, myös lapsen edun arviointiin vaikuttavat eri seikat¹⁰⁹. Lapsen erityisen haavoittuva asema tulee ottaa aina tapauskohtaisesti huomioon arvioitaessa lapsen oikeuksien toteutumista ja toisaalta riskiä sille, että oikeudet jäävät toteutumatta. Julkisella vallalla voidaankin siis todeta olevan erityisen vahva velvoite suojella erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksia.

Eheytystoiminta kohdistuu joissain tilanteissa lapsiin. Etenkin eheytystä läpikäyneet henkilöt kertovat eheytystoimien alkaneen esim. seurakuntatoiminnassa yleensä nuoruudessa kaapista ulostulemisen yhteydessä. Tutkimuksessa aiemmin esitetyn tiedon mukaan eheytystoimet eivät ole osa hyväksytyä terveydenhuoltoa, ja ne johtavat usein mielenterveysongelmiin ja juurettomuuden tunteeseen. LGBTIQ+ nuoret ovat osa erityisen haavoittuvaa ihmisryhmää, jonka suojelemiseen valtiolla on erityisen vahva velvoite. Tämän perusteella totean, että Rikkomaton -kansalaisaloitteessa esitetty vaatimus alle 18-vuotiaiden eheytystoimien täydellisestä kriminalisoimisesta on aiheellinen.

Toissijaisesti lainkäyttäjän vastuuksi voi tulla arvioida alaikäisen antamaa suostumusta eheytystoimintaan. Aiheelliseksi saattaisi joissain tapauksissa tulla ikärajasääntelyn asettaminen suostumuksen antamiselle. Tässä tilanteessa kuitenkin suurempi osa

¹⁰⁷ Oikarinen, 2019.

¹⁰⁸ THL, 2023; Hakalehto, 2019, s. 45–47.

¹⁰⁹ Hakalehto, 2019, s. 45–49.

valtiota vahvasti velvoittavista seikoista viittaa siihen, että alaikäinen erityisen haavoittuvaan ihmisryhmään kuuluva lapsi ei voisi antaa suostumustaan eheytykseen. Itsemääräämisoikeuden rajoittaminen tässä tapauksessa on aiheellista muiden perus- ja ihmisoikeuksien suojelemiseksi.

4.7 Uskonnon- ja sananvapaus

Uskonnonvapautta suojellaan PL 11 §:ssä, jonka mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Jokaisella on myös oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoaan ja ilmaista vakaumustaan. Myös YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julkistuksen artikla 18 suojelee samaista oikeutta. Kyseessä onkin siis erittäin laajalti tunnustettu ja vaalittu oikeus. Eheytystoiminta yhdistetään usein konservatiivisiin uskonnollisiin piireihin, jotka perustelevat toimintaa Raamatun sanan tai muun uskonnollisen opin nojalla. Myös Suomessa tällä hetkellä käsittelyssä oleva kansalaisaloite eheytystoiminnan kriminalisoimisesta on kohdannut vastustusta nimenomaisesti uskonnonvapauteen vetoavilta tahoilta.

Valtioiden tehtävä on edistää uskonnonvapauden toteutumista alueellaan. Kansainvälisten standardien mukaisesti uskonnonvapauteen kuuluu muun muassa oikeus järjestää jumalanpalveluksia, kokoontua harjoittamaan uskontoa ja laatia sekä levittää uskonnollista materiaalia¹¹⁰. Vanhemmilla on myös oikeus antaa lapsilleen uskonnollista ja moraalista kasvatusta oman uskonsa mukaisesti, mutta tämä ei saa vahingoittaa lapsen fyysistä tai henkistä terveyttä ja kehitystä. Lapsen edun voidaan arvioida olevan vahvemmin velvoittavaa lainsäädäntöä kuin uskonnon- ja sananvapaus. Lapsen tuleekin siis olla oikeutettu oman kehitystasonsa mukaisesti päättämään omasta uskonnostaan ja vakaumuksestaan, eikä mikään toiminta uskonnon nimissä ei saa olla lapselle tai kenellekään muulle vahingollista.

¹¹⁰ Hyvärinen & Leino-Nzau, 2013.

PL 11 § on kirjoitettu oikeuksia antavaan muotoon eikä ehdottoman velvoittavaan kielto-muotoon. Myös perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että uskonnon ja omantunnon vapauten vedoten ei voida harjoittaa toimia, jotka loukkaavat ihmisarvoa tai muita perusoikeuksia tai ovat oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisia¹¹¹. Samaisessa hallituksen esityksessä aiheeseen liittyen jatketaan seuraavaa: *”uskonnon ja omantunnon vapauden perustuslainturva ei estä lailla antamasta yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjen moraalisten ja eettisten arvojen mukaisia järjestysluonteisia säännöksiä, jotka eri uskonnollisten suuntausten tulee ottaa huomioon uskonnollisissa tai niitä vastaavissa menoissaan. Erityisesti muiden ihmisten perusoikeuksiin liittyvät näkökohdat olisi muutoinkin otettava huomioon tulkittaessa, miten pitkälle säännöksen antama perusoikeussuoja, esimerkiksi uskonnon harjoittamisen käsite, ulottuu.”* Tällä perusteella voidaan arvioida esim. syrjinnän kiellon olevan velvoittavampi ristiriitatilanteessa. Voidaan myös argumentoida, että lainsäätäjän tarkoitus ei ole ollut lailla säätää tilannetta, jossa esim. uskonnon verukkeella voitaisiin syrjiä vähemmistöjä tai sananvapauden nojalla verbaalisesti pahoinpidellä heitä.

PL 12 § säätelee Suomessa vallitsevasta sananvapaudesta, jonka mukaan, jokaisella on oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sananvapaus on yksi demokraattisten valtioiden perusarvoista ja se onkin turvattu myös esim. Suomea sitovan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa. Laki sananvapaudesta ja joukkoviestinnästä (460/2003) säätelee, että sananvapauteen ei saa puuttua kuin täysin välttämättömissä tilanteissa. Vaikka sananvapautta koskevat oikeudet ovat hyvin suojeltuja demokraattisessa yhteiskunnassa, liittyy niihin myös vastuita ja velvollisuuksia¹¹². Sananvapautta voidaan rajoittaa tilanteissa, jossa se on välttämätöntä esim. henkilön maineen tai oikeuksien turvaamiseksi.

¹¹¹ HE 309/1993.

¹¹² Hällström, 2004, s. 41.

Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella sananvapautta on voitu rajoittaa ja tekijälle antaa rikosoikeudellinen seuraamus lähinnä silloin, kun perus- ja ihmisoikeuksia voidaan katsoa loukatun vihaan tai väkivaltaan yllyttämisen muodossa. Mikäli on katsottu, että tekijän esittämät vihapuheet saattavat loukata henkilöitä tai henkilöryhmiä, niiden ei ole katsottu ansaitsevan sananvapauden suojaa¹¹³. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella selvää on myös, että vihaan yllyttäminen ei välttämättä tarkoita väkivaltaan tai muuhun rikolliseen tekoon kehottamista, eli sananvapautta voidaan rajoittaa myös tilanteissa, joissa henkilö syyllistyy rasististen, muukalaisvihamielisten lausuntojen tai kommenttien esittämiseen tai käyttää syrjivää puhetta tietyn ihmisryhmän pilkkaamiseen tai solvaamiseen. Erityisen tiukasti EIS:n oikeuskäytännössä suhtaudutaan tilanteisiin, joissa vähemmistöryhmiin kohdistetaan yleistäviä ja hyökkäviä lausuntoja.

Myös sananvapauden kannalta on selvää, että se voidaan mieltää luonteeltaan vapausoikeudeksi, mutta ei kuitenkaan ehdottoman velvoittavaksi kielloksi. Oikeuden mukana tulee myös yksilön vastuu ottaa suullisessa ja kirjallisessa viestinnässään huomioon muiden ihmisoikeudet, sillä myöskään sananvapauden varjolla yksilö ei saa yksiselitteistä vapautta syrjiä esim. vähemmistöjä tai tiettyjä etnisiä ryhmiä. Mikäli punnintaa perusoikeuksien välillä joudutaan tekemään, väistyy sananvapaus syrjinnän kiellon edestä.

4.8 Viharikokset, vihapuhe ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Suomen laissa ei yksiselitteisesti määritellä viharikosta käsitteenä. Yleisesti viharikoksina voidaan pitää tekoja, joiden motiivina on ennakkoluulo ja vihamielisyys uhrin edustamaa kansanryhmää kohtaan¹¹⁴. Vaikuttimina viharikoksille voivat olla esim. rotu, ihonväri, seksuaalinen suuntautuminen tai etninen alkuperä. Poliisin mukaan käytännössä mikä tahansa rikoslaisissa kriminalisoitu teko voi olla viharikos, mikäli teon motiivina toimii viha

¹¹³ KKO 2022:63; KKO 2026:27.

¹¹⁴ Poliisi, n.d.

vähemmistöön kuuluvaa henkilöä kohtaan. Useimmiten viharikoksina kuitenkin tuomitaan esim. pahoinpitelyitä, laittomia uhkauksia ja kunnianloukkauksia.

Vihapuhetta pidetään hyvin tulkinnanvaraisena käsitteenä, joka ei myöskään saa tukea lainsäädännöstä. Setan mukaan sillä viitataan viestintään, joka ruokkii vihaa yksilöä tai ryhmää kohtaan ¹¹⁵. Heidän mukaansa vihapuheen juuret piilevät ihmisten eriarvoisuudessa, syrjivissä asenteissa ja stereotyyppioissa. Kuten jo aiemmin mainittua, vihapuhe ei nauti sananvapauden suojaa. Sananvapauden rajoitusta vihapuheen kohdalla arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Useimmissa tapauksissa kuitenkin voidaan katsoa, että vihapuheesta on kyse, kun suullinen tai kirjallinen viestintä lietsoo vihaa ja väkivaltaa tai vaihtoehtoisesti maalittaa tiettyä marginalisoitua ihmisryhmää syrjivästi ja loukkaavasti.

Rikoslain 11 luvun 10 §:n mukainen kiihotus kansanryhmää vastaan pykälän nojalla esim. LGBTIQ+ vähemmistöryhmään kohdistuvasta verbaalisesta väkivallasta voidaan jakaa rikoslain mukaisia tuomioita. Sen mukaan kiihottamisesta kansanryhmää vastaan tuomitaan se, joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella. Pykälä on lisätty osaksi rikoslakiamme, sillä lainsäätäjän näkemyksen mukaan luonteeltaan rasistiset ja muukalaisvihamieliset teot paitsi loukkaavat ihmisoikeuksia myös uhkaavat oikeusvaltion periaatteita ja demokratian vapautta¹¹⁶.

Kansanryhmää vastaan kiihottamisen kriminalisoinnilla katsotaan suojeltavan PL 1 § ja 7 §:ssä tarkoitettua ihmisarvon loukkaamattomuutta sekä PL 6 §:ssä tarkoitettua ihmisten

¹¹⁵ Seta, n.d.

¹¹⁶ HE 317/2010.

yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä¹¹⁷. Etenkin verkossa leviävään rasistiseen propagandaan liittyvä ongelma on haluttu tunnistaa ja kriminalisoida rikoslain tasolla, jotta tekojen rangaistavuus olisi mahdollista. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan kriminalisoikin sisällöltään uhkaavan tai loukkaavan rasistisen aineiston levittämisen yleisön keskuuteen silloin, kun teon kohteena on tietty kansanryhmä¹¹⁸. Aineistoilla viitataan lausuntojen ja muiden tiedonantojen levittämiseen suullisessa, kirjallisessa tai kuvallisessa muodossa.

Käytännössä kiihottaminen kansanryhmää vastaan tulee esiin tilanteissa, joissa yleisön keskuuteen levitetään lausuntoja tai tiedonantoja, joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, rodullista etnistä, uskonnollista ryhmää tai niihin rinnastettavaa kansanryhmää. Rangaistukseksi em. teosta on säädetty sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Hallituksen esityksessä koskien tarkennusta kiihottamisrikoksiin on haluttu erityisesti täsmentää rikolliseksi katsottavan viestinnän olevan esim. sellaista, jossa levitettävä tieto, mielipide tai muu viesti, jossa erityisen suojelun tarpeessa olevaan ihmisryhmään kohdistuvaa väkivaltaa tai syrjintää pidetään hyväksyttävänä tai toivottavana tai näitä ihmisiä verrataan eläimiin, loisiin tai yleistä väitetään heitä rikollisiksi tai esitetään alempiarvoisiksi¹¹⁹. Edelleen ratkaisukäytännössä Korkein oikeus on katsonut, että kiihottamiseen kansanryhmää vastaan syyllistyy se, joka kiistää tiettyyn ihmisryhmään kuuluvien ihmisten ihmisarvon tai vähättelee sitä taikka muuten ilmaisee hyväksyntänsä sille, että ryhmään kuuluviin ihmisiin kohdistetaan suvaitsemattomuutta tai syrjintää¹²⁰.

Kiihottamiseksi kansanryhmää vastaan mielletään usein ainoastaan rasistisiin perusteisiin viittaavat lausunnot ja viestit, mutta lainmuutoksen myötä lainsäätäjä on halunnut täsmentää, että sen nojalla on tarkoituksenmukaista tuomita myös muihin

¹¹⁷ KKO 2026:27.

¹¹⁸ HE 317/2010 vp.

¹¹⁹ HE 317/2010 vp.

¹²⁰ KKO 2026:27.

marginaalisiin ihmisryhmiin kohdistuvaa vihapuhetta ja viharikoksia ¹²¹. Pykälän katsotaan soveltuvan myös ainakin seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvan vihapuheen sekä viharikosten tuomitsemiseen. Edellä mainitun perusteella on selvää, että tulkinta koskien kansanryhmää vastaan kiihottamista on aina hyvin monitulkintainen ja useita arviointiperusteita sisältävä kokonaisuus, ja sen perusteella jaettavat tuomiot käsitellään usein monissa oikeusasteissa. Pykälän voidaan kuitenkin todeta suojelevan jokaisen demokraattisen oikeusvaltion peruslähtökohtia, joten voidaan myös argumentoida pykälän lisäävän ristiriitatilanteessa ihmisarvon suojelun ja syrjimättömyyden merkitystä yli uskonnon- ja sananvapauden.

4.9 LGBTIQA+ oikeuksia koskeva ratkaisutoiminta Suomessa

4.9.1 KKO:2026:27

Keväällä 2026 annettu Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO:2026:27 luo merkittävää oikeudellista pohjaa LGBTIQA+ henkilöihin kohdistuvan vihapuheen, syrjinnän ja häirinnän rikosoikeudelliseksi tuomitsemiseksi. Ennakkopäätöksessä on kyse tapauksesta, jossa Kristillisdemokraattien poliitikko Päivi Räsänen oli asettanut yleisön saataville sekä pitänyt yleisön saatavilla mielipiteitä ja väitteitä, joissa solvattiin homoseksuaaleja ryhmänä seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Kyseessä oli vuonna 2004 kirjoitettu pamfletti, joka on sähköisesti julkaistu myös Luther -säätiön ja Suomen evankelisluterilaisen lähetyshiippakunnan nettisivuilla vuonna 2007. Pamfletti on Räsäsen toimesta myös jaettu uudelleen hänen omilla Facebook-sivuillaan vuonna 2019 sekä Räsäsen omilla nettisivuilla vuonna 2020. Kolmannessa syytekohtassa oli kyse Räsäsen julkaisemasta twiitistä koskien vuoden 2019 Priden ja kirkon yhteistyötä.

Eri oikeusasteissa käsittelyssä olleessa asiassa on kiinnitetty erityistä huomiota muun muassa alla lainattuihin kohtiin, jotka löytyvät Räsäsen kirjoittamasta sekä myöhemmin uudelleen jakamasta tekstistä:

¹²¹ HE 317/2010 vp.; KKO 2026:27.

- "Mitä varhaisemmassa vaiheessa nuorella on homoseksuaalisia kokemuksia, sitä vaikeampaa tutkimusten mukaan tästä taipumuksesta on myöhemmin päästä eroon"

"Nykyisen arvoköyhän, pinnallisen ja seksikokeiluihin yllyttävän seksuaalivalistuksen yhdistyminen homosuhteiden yleiseen hyväksyttynä esittämiseen on erityisen vaarallinen yhdistelmä. Jos pinnalliseen seksuaaliseen arvopohjaan yhdistetään viesti siitä, että yhteiskunnan kannalta on yhtä toivottavaa avioitua myöhemmin joko omaa tai toista sukupuolta olevan kanssa, tällä rohkaistaan selvästi myös varhaisiin homoseksuaalisiin kokeiluihin. Tämä avaa väylän myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön, jossa aikuisten miesten on helpompaa saada seksikontakteja alaikäisiin poikiin"

"Homoseksuaalinen taipumus ei ole sinänsä mielenterveysongelmaan tai fyysiseen sairauteen verrattava ominaisuus. Sen sijaan tieteellinen todistusaineisto osoittaa vastaan sanomattomasti, että homoseksuaalisuus on psykoseksuaalisen kehityksen häiriö. Ne, jotka väittävät homouden olevan luonnollinen, 'terve' seksuaalisuuden variaatio, mitätöivät perhetaustatutkimuksen todistusarvon poliittisista syistä. Homoaktivistien painostuksen ansiosta poliittiset tavoitteet ovat syrjäyttäneet tieteelliset faktat."

"Eräät piispat ovat raamatuntulkinnassaan vedonneet siihen, että nykyisin homoseksuaalisuuden synnystä tiedetään enemmän kuin Raamatun kirjoittamisen aikoihin. Totta, tiedämme sen olevan psykoseksuaalisen kehityksen häiriö."

"Seksuaalisesti poikkeava tunne-elämä on harvoin tahallinen, ihmisen itsensä valitsema tai aiheuttama tila. Sen taustalta voidaan löytää niin varhaislapsuuden kuin murrosiän psykoseksuaaliseen kehitykseen liittyviä häiriöitä."

"Seksuaalisen identiteetin eheytyminen kohti normaalia heteroseksuaalista tunne-elämää on mahdollista, jos ihminen on itse motivoitunut ja halukas hoitoon." ja

"On huomattava, että homokulttuuri on osa seksuaalisen poikkeavuuden kokonaisuutta ja myös itsessään moninainen."

Räsäsen kirjoituksista huokuu vahvasti myös eheytystoiminnan taustalla vaikuttava perimmäinen ajatus siitä, että LGBTIQ+ ihmiset ovat konservatiivisemman

eheytystoimintaa puolustavan kansanosan mielestä tunne-elämältään tai kehitykseltään poikkeavia. Tekstit myös samalla stigmatisoivat LGBTIQ+ yhteisöä yliseksualisoiden sitä ja viitaten nimenomaisesti LGBTIQ+ miehiin rivienvälistä tulkiten jopa lasten hyväksikäyttäjiksi. Teksteistä on myös tulkittavissa Räsäsen vähättely ja vastustus koskien LGBTIQ+ järjestöjen tekemää yhdenvertaisuustyötä ja hänen oman näkemyksensä vastaisia kannanottoja kohtaan.

Tapauksessa on annettu ensimmäinen tuomio 30.3.2022 Helsingin kärjäoikeudessa ratkaisunumerolla 22/113590. Tapauksessa syyttäjät vaativat Räsäselle sekä Luther säätiön johtajana toimineelle Juhana Pohjolalle rangaistusta kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Vaatimuksena oli myös, että Räsänen ja Pohjola hävittävät yleisön saatavilta syytteessä mainitut tekstit sekä Luther-säätiön tuomitseminen yhteisösakkoon. Räsäselle vaadittiin myös toista rangaistusta kiihottamisesta kansanryhmää kohtaan, joka perustui hänen kirjoittamiinsa twiitteihin liittyen vuoden 2019 Prideen.

Helsingin kärjäoikeus katsoi, että Räsäsen kirjoitus oli homoseksuaaleja loukkaava, mutta kirjoitusta ei ollut yksinomaan tarkoitettu homoseksuaaleja loukkaavaksi tekstiksi, vaan sen voitiin katsoa olevan Räsäsen uskonnollisen vakaumuksen mukainen miehen ja naisen välisen perhe- ja avioliittokäsityksen puolustaminen. Kärjäoikeus katsoi, että Räsäsen tekstiä ei voitu pitää sanan vapauden suojan ulkopuolella olevana vihapuheena eikä se näin ollen loukannut homoseksuaalien ihmisarvoa, yhdenvertaisuutta tai ollut omiaan herättämään mm. vihaa ja halveksuntaa homoseksuaaleja kohtaan. Kärjäoikeus päätyi hylkäämään kaikki syytteet. Myös Helsingin hovioikeus piti 14.11.2023 annetussa ratkaisussa numero 23/144951 kärjäoikeuden tuomion voimassa.

Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan Räsäsen teksteistä käy selväksi, että homoseksuaalisuus esitetään tieteellisesti todistetuksi epäterveeksi ja epäluonnolliseksi tilaksi sekä psykoseksuaaliseksi kehityshäiriöksi, josta on päästävä eroon. Homoseksuaalit ihmisryhmänä leimataan moraalittomiksi, lasten hyväksikäyttöön

taipuvaisiksi ja irtosuhteita harrastaviksi. KKO:n mukaan kaikki edellä mainitut väitteet olivat totuutta vastaamattomia. KKO toteaa, että esitetyt lausunnot halventavat homoseksuaaleja ja ovat luonteeltaan syrjiviä sekä sanan- ja uskonnonvapauden rajat ylittäviä. KKO katsoo, että Räsäsen tekstissä homoseksuaaleja ei pidetä samanarvoisina ihmisinä heteroseksuaalien kanssa. Annetussa ratkaisussa merkitystä oli myös sillä, että Räsänen oli kirjoituksen julkaistuaan sekä sen jaettuaan ollut tunnettu kansanedustaja, jonka sosiaalisen median tilejä useat tuhannet ihmiset seurasivat. KKO tuomitsi Räsäsen sekä Pohjolan kiihottamisesta kansanryhmää vastaan 20 päiväsakkoon sekä Luther-säätiön 5000 euron yhteisösakkoon. Myös Räsäsen teksti määrättiin poistettavaksi yleisön saatavilta. Muilta osin käräjäoikeuden alkuperäinen tuomio pidettiin voimassa, eli syytekohta 3. koskien twiittejä hylättiin.

4.9.2 R 758/2024/6152

Keväällä 2025 Pirkanmaan käräjäoikeus antoi tuomionsa eheytystoimintaa koskevassa pahoinpitelyasiassa. Kyseessä oli tiettävästi ensimmäinen eheytystoimintaa eheytystoimintaa käsittelevistä rikostuomiosta Suomessa. Käräjäoikeuden tuomio R 758/2024/6152 käsitteli tapausta, jossa Adventtikirkkoon kuulunut pariskunta oli suorittanut eheyttämiseen pyrkiviä toimia samaan seurakuntaan kuuluneelle nuoremmalle homoseksuaaliselle mieshenkilölle. Asianomistaja oli kertonut vastaajille homoseksuaalisuudestaan, jonka jälkeen alkoi noin 1,5 vuotta kestänyt toiminta, jonka tarkoituksena oli pyrkiä käännyttämään asianomistaja heteroseksuaaliseksi. Vastaajat olivat esitutkinnassa kieltäneet kokonaan tienneensä, että asianomistaja oli homoseksuaali.

Tapahtumat alkoivat vuonna 2019 asianomistajan kerrottua vastaajille seksuaalisesta suuntautumisestaan. Vastaajien mukaan asianomistaja oli lähestynyt heitä ainoastaan aikuisviihteen katsomiseen liittyvillä ongelmillaan. Vastaajat olivat tuolloin katsoneet tarpeelliseksi saattaa asian seurakunnan johtohahmojen tietoisuuteen. Henkilöt, joille asiasta kerrottiin, totesivat kuitenkin, että asianomistaja oli kelvollinen jatkamaan seurakunnan jäsenenä sekä sen toiminnassa aktiivisena osallistujana.

Vastaajat alkoivat kuitenkin alkaneet kokoontua pienryhmässä asianomistajan kanssa kolmistaan. Pienryhmän noin kerran viikossa tapahtuneissa kokoontumisissa oli käsitelty asianomistajan seksuaalisuutta ja sen muuttamista kohti heteroseksuaalisuutta. Vastaajat olivat pyrkineet muuttamaan asianomistajan seksuaalista suuntautumista mm. käännytykseen keskittyvällä kirjallisuudella sekä tarkkailemalla asianomistajan puhelimenkäyttöä etänä Covenant eyes sovelluksen avulla. Sovellus oli ottanut asianomistajan puhelimelta aika-ajoin kuvankaappauksia ja lähettänyt ne toiselle vastaajista sumennettuna. Kuvankaappauksien avulla vastaaja oli valvonut, että asianomistaja ei tehnyt puhelimellaan mitään ”kiellettyä”. Edellä mainittujen toimien lisäksi asianomistaja oli puhunut vastaajien kanssa puhelimesa tuntien pituisia puheluita liittyen esimerkiksi juuri Covenant eyes sovelluksen kautta tapahtuvaan valvontaan, sekä osallistunut seurakunnan miesten piiriin maskuliinisuutensa lisäämiseksi.

Asianomistaja oli myös kertonut, että vastaajat olivat pienryhmäistunnoissa rukoilleet homoseksuaalisuutta ulos hänestä sekä kieltäneet häntä kertomasta pienryhmässä tapahtuvasta eheytystoiminnasta ulkopuolisille. Tapauksessa oli tullut myös ilmi, että toinen vastaajista olisi diagnosoinut asianomistajalle seksiaddiktion sekä epävakaan persoonallisuushäiriön. Asianomistajan mukaan vastaajat olivat myös kieltäneet häntä hankkimasta ammattiapua sekä yrittäneet rajoittaa hänen ystävyysuhteitaan. Esiin oli nostettu myös väite siitä, että miespuolinen vastaaja olisi hieronut asianomistajaa johonkin psykologiseen teoriaan nojaavan altistusaikeen pohjalta. Käräjäoikeus katsoi toteennäytetyksi, sen että naispuolinen vastaaja on pyrkinyt diagnosoimaan kantajaa, mutta rukoilusta, eristämisestä, hieronnasta sekä siitä, että asianomistajaa olisi kielletty hakemasta ulkopuolista apua, ei ollut käräjäoikeuden näkemyksen mukaan riittävästi todisteita.

Käräjäoikeuden pohdinnassa todetaan, että vastaajat olivat yrittäneet saada seurakunnan reagoimaan negatiivisesti asianomistajan seksuaaliseen suuntautumiseen.

Kun tämä ei ollut toiminut vastaajien haluamalla tavalla, olivat he itse ehdottaneet pienryhmäkeskusteluja ja muita edellä mainittuja toimia. Pienryhmätapaamisissa puhuttiin ensin asianomistajan aikuisviihteen katselemisesta, joka kehittyi kuitenkin hyvin pian eheyttämiseksi. Pienryhmissä käsitelty kirjallisuus oli esitetty asianomistajalle ns. oppaina ja karttoina kohti heteroseksuaalisuutta. Eheytystoiminnalle tyypillisesti pienryhmässä oli keskusteltu myös mm. asianomistajan isäsuhteesta sekä pyritty vahvistamaan hänen maskuliinisuuttaan. Asianomistajaa oli veloitettu pitämään päiväkirjaa sekä tekemään kotitehtäviä, jotka liittyivät hänen seksuaalisuuteensa liittyviin tapahtumiin, ajatuksiin ja mieltymyksiin. Tapaamisten ja päiväkirjan lisäksi vastaajat olivat vaatineet asianomistajaa kertomaan myös päivittäisissä puhelin keskusteluissa seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista.

Vastaajat ovat velvoittaneet asianomistajaa kertomaan kaikki hänen seksuaalisuuteensa liittyvät ajatukset ja teot muun muassa syyllistämällä, nostamalla esiin seurakunnan säännöt ja seurakuntakurin sekä ilmaisemalla negatiivisia tunteita, kuten turhautumista vastaajaa kohtaan. Tuomiossa todisteena olevissa vastaajien ja asianomistajan välisissä viesteissä asianomistaja kuvailee mm. masturbaatiotaan sekä ajatuksiaan omasta homoseksuaalisuudestaan. Toinen vastaajista oli vastailut asianomistajalle hyvin terapiamaisesti ja antanut vahvistusta asianomistajan näkemykselle siitä, että homoseksuaalisuus on trauman aiheuttama ominaisuus. Toinen vastaajista oli myös todennut, että yhteiskunta ei tällä hetkellä tunnista sellaista tukea, joka auttaisi oman seksuaalisen identiteetin korjaamisessa, mutta totesi vastaajien sekä asianomistajan välisten pienryhmäistuntojen kuitenkin muuttaneen asianomistajan tilannetta.

Kummallakaan vastaajista ei ollut ollut tapahtumien aikaan lääketieteen tai psykologisen alan ammattikoulutusta. Asianomistajalla puolestaan on ollut jo tapahtumien aikaan sekä ADHD- että epätyypillinen autismi diagnoosit. Oikeudenkäynnissä toimi todistajana asianomistajan tavannut psykiatrian erikoislääkäri, joka kertoi lyhyen arviointitapaamisen jälkeen, että asianomistajalla oli jo varhaisesta teini-ikästä asti ollut ahdistuneisuutta ja häpeän tunnetta liittyen hänen seksuaalisuuteensa. Psykiatrin

ymmärryksensä oli, että ahdistus ja häpeä ovat johtuneet siitä, että asianomistaja oli kokenut olevansa jollain tapaa poikkeava uskonnollisen yhteisönsä ihanteista. Käräjäoikeuden pohdinnossa todetaan, että seksuaalisesta suuntautumisesta puhuminen ja uskoutuminen on ollut nuorelle asianomistajalle erittäin vaikeaa. Käräjäoikeuden mukaan asianomistaja ei ole ehkä osannut tai uskaltanut sanoittaa tilannettaan täysin selvästi, mutta huomattavasti vanhempien vastaajien olisi pitänyt kyetä ymmärtämään asianomistajan viestien merkitys ja havaitsemaan tämän kamppailu ja ristiriidat seksuaalisen suuntautumisensa kanssa.

Asianomistaja oli kertonut oikeudelle olleensa ennen eheytystoiminnan alkamista perusterve henkilö. Hän oli pohtinut seksuaalisuuttaan jonkin verran, mutta pienryhmä kokoontumisten ja muiden eheytystoimien myötä se pyöri hänen mielessään jatkuvasti. Asianomistaja kertoi, että henkinen kuorma kasvoi hänen yrittäessään tutkia ja etsiä syy-seuraussuhteita ja pilkkoa seksuaalista suuntautumistaan löytääkseen sille jonkin muun selityksen kuin luonnolliseen seksuaalisuuden monimuotoisuuteen kuuluvan homoseksuaalisuuden. Asianomistaja kertoi myös aikuisviihteen kuluttamisesta tulleen pakkomielteistä ja tunteneensa itsensä arvottomaksi ja riittämättömäksi. Eheytystoiminta sai vastaajalle tunteen, että hänessä oli jotakin perustavanlaatuista pahaa tai väärää.

Keväällä 2021 asianomistajan henkiset voimavarat olivat niin uupuneet, että hän oli lähettänyt vastaajille pyynnön prosessin lopettamisesta. Asianomistaja oli myös tällöin kertonut läpikäymästään sisaruksilleen eheytystoiminnasta, jonka myötä hän oli alkanut pohtia ja ymmärtää, että noin 1,5 vuotta kestänyt toiminta oli saattanut olla väärin häntä kohtaan. Eheytysoireista oli seurannut asianomistajalle voimakasta ahdistusta, masennusta, unettomuutta ja itsetuhoisuutta. Asianomistaja totesi käräjäoikeudelle, että raskas prosessi ei ollut auttanut vaan päinvastoin ylläpitänyt hänen pahaa oloaan.

Vuonna 2021 eheytystoiminnan jo päätyttyä asianomistaja oli mennyt lääkäriin paniikkioireilunsa vuoksi, jossa hänelle oli diagnosoitu määrittämätön

ahdistuneisuushäiriö. Tuolloin hän oli kertonut oireidensa mahdollisesti johtuvan uskonnollisesta yhteisöstä irtaantumisesta. Vuonna 2023 asianomistaja oli uskaltanut kertoa kokemastaan eheytysoiminnasta tapaamalleen psykiatrille, jonka arvion mukaan oireiden pahentumisjaksot, oireista syntynyt psyykinen kuormitus ja toiminnan heikkeneminen opiskelussa sekä sosiaalisessa elämässä sopivat hyvin eheytysoiminnan aiheuttamiksi oireiksi. Psykiatrin lausunnon mukaan oireet olivat tuottaneet asianomistajalle merkittävää kärsimystä ja samankaltaisissa tilanteissa henkilöiden tiedettiin ajautuneen vaikeisiin ahdistus- ja masennustiloihin ja joissain tilanteissa jopa itsemurhiin.

Vastaajat olivat myöntäneet tienneensä asianomistajan mielenterveydellisistä diagnooseista sekä niihin määrätystä lääkityksestä. He vetosivat vastauksessaan siihen, että asianomistajan psyykkiset oireet olivat mahdollisesti johtuneet asianomistajan lääkityksestä sekä tämän elämässä tapahtuneista muutoksista. Käräjäoikeus oli katsonut olevan mahdollista, että oireet johtuvat osittain asianomistajan diagnooseista sekä lääkityksestä, mutta ei kuitenkaan ole mahdollista, että asianomistajan kaltaisia diagnooseja omaavaa henkilöä voitaisiin henkisesti pahoinpidellä ilman seuraamuksia ainoastaan siksi, että kokonaiskuvasta ei voitaisi eritellä eheytysoimien aiheuttamia psyykkisiä seuraamuksia. Käräjäoikeus totesi tuomiossaan, että psykiatrin antaman lausuman perusteella voidaan päätellä, että nuoren ihmisen seksuaalisen suuntautumisen ja seksuaalisten asioiden prosessointi ilman ammattitaitoa vaarantaa prosessin kohteena olevan henkilön terveydentilaa. Käräjäoikeus oli katsonut, että asianomistajan terveydentila oli merkittävästi pahentunut vastaajien suorittamien eheytysoimien aikana.

Teon tahallisuutta arvioidessaan käräjäoikeus otti huomioon muun muassa vastaajien luoman painostavan tunnelman sekä kiitollisuudenvelantunteen, jonka he olivat saaneet asianomistajassa aikaan. Käräjäoikeus katsoi, että elämässä keskeisessä asemassa olleen seurakuntayhteisön menettämisen pelko sekä pelko seksuaalisuuteen liittyvien asioiden paljastumisesta näyttelivät suurta roolia siinä, että vastaaja ei ollut päässyt irtautumaan

eheytystoiminnasta aiemmin. Käräjäoikeus oli myös katsonut, että asianomistaja oli ainakin prosessin alussa ollut halukas myös itse osallistumaan eheytystoimintaan vahvan uskonsa ja homovastaisuutensa perusteella. Käräjäoikeus kuitenkin katsoi tahallisuutta tukeviksi seikoiksi asianomistajan alaikäisyyden, ryhmän suljettisuus sekä ammattitaidon ja valvonnan puute. Edellä mainitun perusteella syyte pahoinpitelystä tuli näytetyksi käräjäoikeudessa.

Asiaa ajanut syyttäjä oli katsonut, että asiassa oikeudenmukainen ja oikeasuhtainen seuraamus oli sakkorangaistus. Käräjäoikeus yhtyi syyttäjän näkemykseen ja määräsi naispuoliselle vastaajalle 50 päiväsakkoa ja miespuoliselle vastaajalle 35 päiväsakkoa. Vastaajat veloitettiin maksamaan sakkojen lisäksi myös rikosuhrimaksu, todistelukustannukset, asianomistajalle korvauksena tilapäisestä psyykkisestä haitasta sekä kärsimyksestä yhteensä 4500 euroa sekä asianomistajan oikeudenkäyntikulut. Naispuolisen vastaajan päiväsakoille hintaa tuli 1450 euroa ja miespuolisen vastaajan puolestaan 1085 euroa. Yhteisvastuullisesti heidät määrättiin korvaamaan 80 euroa rikosuhrimaksua, 6604,44 euroa asianomistajan oikeudenkäyntikuluja sekä aiemmin mainitun mukaisesti 4500 euroa korvauksia asianomistajalle. Tuomio on lainvoimainen.

Käräjäoikeus oli siis tullut tapauksessa päätelmään, että asianomistaja oli joutunut pahoinpitelyn uhriksi. Ratkaisussa on viitattu rikoslakiin sekä vahingonkorvauslakiin (412/1974). Tuomio ei kuitenkaan tunnista lainkaan syrjintää tai vähemmistöryhmiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tämä on tuomion osalta ymmärrettävä aspekti, sillä asia käsitelty rikoslain mukaisesti pahoinpitelynä asiaan spesifimmin soveltuvan lakipykälän puutteessa ja ennen ylempänä annettua KKO:n ennakkoratkaisua koskien LGBTIQ+ henkilöihin kohdistuvaa vihapuhetta ja syrjintää. Vähemmistöjen syrjintä ja kohtaama väkivalta on kuitenkin siinä määrin yhteiskunnallisesti merkittävä ja joissain asioissa myös lainsäädännöllisesti tunnistettu aihe, että käsittelyn osalta olisi jatkossa odotettavaa, että ratkaisutoiminnassa tuodaan esiin laajempaa yhteiskunnallista ja ihmisoikeudellista perspektiiviä. Mielestäni eheytystoiminnalla aiheutettavat eksistentiaaliset kriisit, riittämättömyyden tunteet ja itsetuhoiset tunteet

nimenomaisesti ja ainoastaan LGBTIQ+ henkilöihin kohdistettuna ovat asia, joka tulisi tunnistaa myös lakia käytettäessä.

Rikoslain mukaan pahoinpitelystä on mahdollista tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Hallituksen esityksen mukaan, mikäli teko on väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen ja terveyden vahingoittamisen kannalta arvioiden vähäinen, on rangaistuksena sakkotuomio¹²². Yleisesti tuomiot kovenevat, mikäli asianomistajalle syntyy pahoinpitelyn seurauksena jokin vaikea tai pysyvä fyysinen vamma. Tällä hetkellä ei ole tiedossa tapausta, jossa henkisen väkivallan harjoittamisesta olisi tuomittu vankeusrangaistukseen. Henkistä väkivaltaa ja sen harjoittamisesta aiheutuvaa seurausta on hyvin epämielikästä verrata fyysisiin ruumiillisiin vammoihin, jonka vuoksi eheytysoimintaan liittyvää rangaistusasteikkoa olisi tehokkaampaa soveltaa tapauskohtaisesti huomioiden eheytysoiminnan syrjivän ja ihmisarvoa loukkaavan peruslähtökohdan.

¹²² HE 78/2010.

5 Johtopäätökset

5.1 Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen eheytystoiminnassa

Eheytystoimintaa ei STM:n mukaan Suomessa tunnusteta osaksi terveydenhuoltoa tai siihen liittyviä hyväksytyjä toimenpiteitä. Sitä ei siis myöskään rahoiteta tai valvota julkisen vallan toimesta. Monien ammattiaan harjoittavien terveydenhoitoalan ammattilaisten ammattiliitot ovat lausuneet, että heidän jäseniensä ei tulisi missään olosuhteissa harjoittaa eheytystoimia, sillä niitä voidaan pitää yksilölle enimmäkseen haitallisina. Eheytystoimien pitäminen ns. moraalisesti harmaana alueena johtaa siihen, että eheytystoiminta on luonteeltaan vaiettua, valvomatonta ja ns. piilossa tapahtuvaa toimintaa, joka on useiden ammattilaisten lausuntojen mukaan haitallista yksilön mielenterveydelle ja kehitykselle. Terveydenhoitoalan ammattihenkilöille ei toisaalta aseteta myöskään yksiselitteistä sanktiota eheytystoimintaan osallistumisesta tai sen tarjoamisesta virallisen terveydenhoidon ulkopuolisena toimintana.

Monet asiantuntijalausunnot tukevat eheytystoiminnan kriminalisointia perusteenaan toiminnan loukkaavuus niin ihmisoikeuksia kuin ihmisarvoakin kohtaan. YK:n seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin asiantuntija Victor Madrigal-Borloz on vaatinut maailmanlaajuista kieltoa eheytystoimille vedoten niiden aiheuttamaan psykologiseen ja henkiseen traumaan ¹²³. Hänen mukaansa eheytystoiminta on julmaa, epäinhimillistä ja alentavaa, ja saattaa olla tulkittavissa kidutukseksi, mikäli uhrille aiheutetaan vakavaa fyysistä tai henkistä kärsimystä. LGBTIQ+ nuoret ovat todetusti eheytystoiminnan jälkeen alttiimpia esim. masennukselle, ahdistukselle ja itsemurhalle, eli haitta pitäisi voida tulkita vakavaksi ja elämänlaatuun rankasti vaikuttavaksi.

¹²³ OHCHR, 2020.

Trispiotis ja Purshouse kirjoittavat artikkelissaan, että ihmisarvon vastaista kohtelua arvioidaan kahdella tapaa, eli ottaen huomioon toiminnan vakavuus ja intensiivisyys¹²⁴. Heidän mukaansa kidutuksen ja ihmisarvon vastaisia pykälää arvioidaan usein liialti kidutuksen ja sen seurausten, eli kärsimyksen määrän mukaan, mutta esim. tapauksissa *Lyalyakin v Russia* ja *Valašinas v Lithuania* Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut myös pysyviä jälkiä jättämättömät, mutta nöyryytystarkoituksessa suoritettut teot ihmisarvon vastaisiksi. Skaalan voidaankin siis todeta olevan ihmisarvon alentamisen ja loukkaamisen oikeudellisen arvioinnin kohdalla laaja.

Eheytystoimintaa voidaan pitää tutkimuksessa kerrattujen selviytyjien kertomusten perusteella luonteeltaan etenkin henkisesti ja psyykkisesti vahingoittavana. Se saattaa kuitenkin joissain tapauksissa saada myös fyysisesti väkivaltaisia muotoja, mutta näistä ei ole Suomessa saatavilla juurikaan tutkimusdataa. Erityisen vahingoittavaa toiminta on silloin, kun se kohdistuu missä tahansa muodossa erityisen haavoittuvina pidettyihin LGBTIQ+ lapsiin ja nuoriin. Eheytyksen pyrkimyksenä ja perimmäisenä tarkoituksena on muuttaa LGBTIQ+ henkilön seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiä. Seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiä voidaan pitää merkittävänä osana henkilön persoonaa ja minuutta. Tulkittavissa on, että eheytystoiminnan perimmäinen tarkoitus täyttää THL:n määritelmän kidutuksesta¹²⁵. Mikäli otetaan huomioon myös EIS:n ratkaisukäytäntö ihmisarvon alentamista koskien, voidaan edelleen vahvemmin osoittaa eheytystoimien olevan ihmisarvon vastaista toimintaa ja täyttävän vähintään joissain tapauksissa myös kidutuksen tunnusmerkit. Päädyn kuitenkin Suomen lainsäädännölliseltä kantilta asiaa pohtiessani jo aiemmin esiintuodun mukaisesti itse suhtautumaan eheytystoimintaan pitkäkestoisena, tarkoituksellisena ja syrjivänä henkisenä väkivaltana enemmän kuin kidutuksena.

Eheytykseen sisältyy vahvasti kuva siitä, että LGBTIQ+ henkilöt eivät ole arvokkaita yhteiskunnan jäseniä omina persooninaan, vaan heidän tulee muuttua cissukupuolisiksi

¹²⁴ Trispiotis ja Purshouse, 2021.

¹²⁵ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023.

heteroiksi voidakseen kuulua täysimääräisesti yhteiskuntaan. Eheytystoiminnan laillisuus onkin syrjivää myös sellaisille LGBTIQ+ henkilöille, jotka eivät elämänsä aikana koe eheytystryksiä, sillä toiminnan laillisuus lähettää laajemmin viestin siitä, että LGBTIQ+ henkilöissä on yleisesti jotakin väärää ja parannettavaa¹²⁶. Tämä viesti ja mielikuva stigmatizoi jo entuudestaan haavoittuvassa asemassa olevaa ihmisryhmää. Sen ei voida katsoa tukevan myöskään länsimaisessa tasa-arvoisessa yhteiskunnassamme vallitsevaa yleistä moraalialia tai vaalivan LGBTIQ+ henkilöiden oikeushyviä.

Eheytyksen tarkoituksena on kohdistua yksinomaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin henkilöihin. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat suojeltuja vähemmistöryhmiä, joiden oikeuksien toteutumisen suojeluun valtiolla on erityinen velvollisuus. Eheytyksellä pyritään yksiselitteisesti muuttamaan vain ja ainoastaan LGBTIQ+ henkilöitä, heidän persoonaansa, identiteettiään ja minuuttaan. Voidaan todeta, että jo eheytyksen perimmäinen ideologia on hyvin syrjivä, sillä lähtökohtana on, että esim. homous ja transsukupuolisuus ovat perustavanlaatuisesti väärin, vaikka kumpikaan ei ole enää vuonna 2026 WHO:n mielenterveyshäiriöiden listauksessa mukana¹²⁷. Tämän perusteella laillisella, tieteellisellä tai akateemisella tasolla homoseksuaalisuudessa tai transsukupuolisuudessa ei ole mitään väärää, hävettävää tai parannettavaa, mutta ennakkoluulot, perinteinen konservatiivisuus ja syrjintä elävät yhteiskunnassa syvällä ja tästä kumpuaa myös eheytystoiminnan ideologia.

Suomessa kirkkoa ja valtiota ei ole erotettu täysin toisistaan, jonka vuoksi eheytystoimintaa puoltavia poliittisia mielipiteitä perustellaan usein uskonnollisilla argumenteilla tai tutkimustiedon puutteella, jotka omalta osaltaan väheksyvät LGBTIQ+ ihmisten kärsimystä ja stigmaa. Uskonnon- ja sananvapaus ovat osa perus- ja ihmisoikeussopimusta ja perustuslakia, eli jokaisella on oikeus harjoittaa ja tunnustaa mieleisellään tavalla omaa uskontoaan sekä ilmaista omia mielipiteitään kenenkään

¹²⁶ Trispiotis ja Purshouse, 2021.

¹²⁷ Vitikainen, 2023.

ennalta tätä rajoittamatta. Uskonnonvapaus ei kuitenkaan anna uskonnon nojalla oikeutta tuottaa muille henkilöille henkistä tai fyysistä haittaa, eikä uskonnon varjolla ole myöskään oikeutta suorittaa ihmisoikeusloukkauksia. Myös sananvapaudelle on asetettu rajat RL 11 luvun 10 §:ssä, joka kriminalisoi kiihotuksen kansanryhmää vastaan. Vaikka demokraattisissa valtioissa vapausoikeudet ovat vaalittuja, kiellot kohdella ketään ihmisarvoa loukkaavasti tai syrjivästi ovat kuitenkin ristiriitatilanteessa velvoittavampia kuin oikeus uskonnon- ja sananvapauteen.

Eheytystoiminnan tarpeellisuudelle onkin erittäin hankala löytää käypiä perusteita. Sen ei voida myöskään arvioida olevan perus- ja ihmisoikeuksien mukaista toimintaa. Vaikka totta onkin, että jotkut eheytystä vastaanottaneet LGBTIQ+ henkilöt ovat olleet tyytyväisiä tuloksiin, ei tätä ryhmää voida pitää merkittävän suurena, eikä seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin muuttamisesta ole tieteellistä tietoa, joka yksiselitteisesti osoittaisi eheytystoimien olevan toimivia, tarpeellisia tai hyödyllisiä. Yhteiskunnallisessa kontekstissa voidaan todeta eheytystoiminnan laillisuuden olevan ainakin jonkin asteinen loukkaus jokaisen LGBTIQ+ henkilön ihmisarvoa ja -oikeuksia kohtaan. Toimien olemassaolo ja laillisuus viestii siitä, että LGBTIQ+ henkilöihin kohdistuvaan syrjintään ja ihmisarvon loukkaukseen ei ole toistaiseksi katsottu tarpeelliseksi puuttua lainsäädännön turvin. Tämän vuoksi myöskään eheytykseen liittyvissä rikostuomioissa ei saada arvioitua muuta kuin käytettyä väkivaltaa ja sen aiheuttamaa seurausta.

5.2 Voidaanko nykyisen rikoslainsäädännön nojalla tuomita eheytystoimet riittävässä määrin?

Kuten tutkimuksessa on useaan kertaan nostettu esiin, ei Suomessa ole lakia, joka tällä hetkellä kriminalisoi eheytystoimet. Lain ja rangaistusasteikon yksiselitteinen puuttuminen tekee eheytystoimilla suoritettuun henkiseen ja psyykkiseen väkivaltaan puuttumisesta erittäin hankalaa ja tulkinnanvaraista. Teoriassa tämänhetkisen rikoslain nojalla on mahdollista puuttua tilanteisiin, joissa LGBTIQ+ henkilö on joutunut pahoinpitelyn uhriksi. Pahoinpitelypykälä kriminalisoi myös henkisen väkivallan, mutta

sen tuomitseminen käytännössä on osoittautunut haastavaksi. Tämänhetkisen lain nojalla tuomittuna asiassa on erittäin vahvasti toteennäytettävä syyseuraussuhde käytetyn väkivallan ja siitä aiheutuneen seurauksen välillä. Tämä johtaa usein asian kaatumiseen jo tutkintavaiheessa tai vaihtoehtoisesti myöhemmin oikeudessa.

Suomessa vihaan perustuvista rikoksista on mahdollista saada kovempia tuomioita, sillä viharikoksen tunnusmerkkien täytyminen voidaan katsoa raskauttavana seikkana tuomiota ja seuraamusta arvioitaessa. Tutkimuksessa kerratussa Korkeimman oikeuden kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevassa tuomiossa KKO:2026:27 viharikokset mainitaan käsitteenä ja LGBTIQ+ henkilöiden asema haavoittuvana ihmisryhmänä on tunnustettu. Käräjäoikeuden nimenomaisesti eheytystoimintaa koskevassa tuomiossa R 758/2024/6152 ei painoarvoa anneta lainkaan eheytyksen luonteelle syrjivänä ja vihaan perustuvana toimintana tai LGBTIQ+ henkilöiden asemalle haavoittuvana ihmisryhmänä, eli yhteiskunnallinen ja moraalinen konteksti jää käsittelemättä.

Eheytystoimintaa voidaan siis tällä hetkellä tuomita pahoinpitelypykälien nojalla, mikäli toimien yhteydessä käytetään vahingoitustarkoituksessa suoritettua ruumiillista tai henkistä väkivaltaa. Uhrille tulee olla koitunut toimista toteennäytettäviä seuraamuksia. Perusmuotoisesta pahoinpitelystä voidaan Suomessa tuomita maksimissaan kaksi vuotta vankeutta, mutta henkisestä väkivallasta tätä ei käytännössä ikinä tuomita, sillä haitan pysyvyyden arviointi on psyykeen kohdistuvien tekojen kohdalla hankalaa. Perus- ja ihmisoikeuksiin sidoksissa olevista pykälistä esim. kiihottamisesta kansanryhmää vastaan voidaan tuomita myös maksimissaan kaksi vuotta vankeutta. RL 11 luvussa mainittujen rikosten, kuten rikos ihmisyyttä vastaan ja kidutuksen kielto, rangaistusasteikko on kovempi, sillä vankeutta määrätään aina minimissään yksi tai kaksi vuotta.

Suomessa tietävästi ainoan tuomioon R 758/2024/6152 asti edenneen eheytystapauksen rangaistuksena tekijät tuomittiin maksamaan sakkoja pahoinpitelystä. Sakkotuomio pahoinpitelystä tuomitaan yleensä, mikäli tekoa ei voida pitää erityisen

vakavana tai seurauksia merkittävänä. Tapauksessa uhri oli oikeutettu myös korvaukseen. Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukaan oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä, jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu, jota on rangaistavaksi säädetyllä teolla syrjitty, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu tai jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla, 1-3 kohdassa tarkoitettuihin loukkauksiin verrattavalla tavalla. Vahingonkorvauslaki tunnistaa erilaisia LGBTIQ+ henkilöihin kohdistuvia ihmisarvon loukkauksia ja syrjintätilanteita yllättävän hyvin ja sen nojalla uhrin on mahdollista saada jonkin verran korvauksia kokemistaan ihmisarvon loukkauksista. Vaikka oikeudenkäynti käy tekijälle usein hyvin kalliiksi korvauksineen ja muine kuluineen, ei sakkotuomiota ja vahingonkorvauksia voida kuitenkaan pitää oikeansuhtaisena tuomiona ihmisarvon ja perus- ja ihmisoikeuksien loukkaamisesta.

Eheytystoimet on kriminalisoitu esim. Norjassa rikoslaisissa ja Saksassa erityislain turvin. Em. maissa eheytystoiminnasta voi jakaa rangaistuksia sakkotuomiosta kahteen vuoteen vankeutta. Norjassa erittäin vakavista tapauksista tekijä voi saada vankeutta jopa kuusi vuotta. Erikseen laeissa on mainittu, että kaikki alaikäisiin kohdistuva eheytystoiminta on tiukasti kielletty.

Eheytystoiminnan rangaistavuuteen liittyvät ongelmat ovat johtaneet tutkimuksessa kerrattujen kansalaisaloitteiden syntyymiseen. Rikkomaton vaatii kaikkea lapsiin ja puolustuskyvyttömiin henkilöihin kohdistuvaa toimintaa kriminalisoitavaksi. Sellaisissa tapauksissa, joissa henkilö on antanut toimille suostumuksensa, tulisi tuomioistuinten arvioitavaksi henkilön kykeneväisyys tilanteessa antaa pätevää suostumustaan toimille. Eheytystä todistettavasti tarjoavat toimijat haluttaisiin aloitteen vaatimusten mukaan myös pystyä pysyvästi sulkemaan. Kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä on noussut kuitenkin esiin mielenkiintoisia näkökulmia siitä, että kaikki eheytystoiminta tulisi yksiselitteisesti kieltää. Toiset tahot puoltavat nimenomaisesti eheytystoimien kriminalisoinnin sijaan pakottavan kontrollin kriminalisointia, jonka nojalla henkinen

väkivalta saataisiin kirjattua rikoslakiin laajemmin. Näkemysten mukaan kyseisen pykälän nojalla saataisiin rangaistua myös eheytystoimintaa koskevia tapauksia. Myös lakivaliokunta päätyi mietinnössään suosittamaan lainsäädäntäprosessin pikaista aloittamista.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että rikoslain nojalla on mahdollista nykyiselläänkin tuomita eheytystapauksissa esiintyvää henkistä väkivaltaa. Oikeuskäytännön mukainen arviointi on kuitenkin asian kohdalla niin tiukka, että henkinen väkivalta usein joko alituomitaan tai sivuutetaan usein jo mahdollisen tutkinnan alkuvaiheessa. Eheytys on haavoittuvana pidettyihin henkilöihin kohdistuvaa väkivaltaa, jonka vuoksi valtiolla on erityinen velvollisuus sekä suojella näiden henkilöiden oikeuksien toteutumista sekä ennaltaehkäistä väkivaltaa. Sakko- ja vahingonkorvaustuomio eivät yksin ole oikeansuhtaisia rangaistuksia ottaen huomioon eheytystoimien kontekstin sekä LGBTIQ+ henkilöiden historian sekä tämänhetkisen aseman syrjintää kokevana haavoittuvana ihmisryhmänä. Tämän vuoksi voidaan todeta, että lakikenttää on ehdottoman tarpeellista jäsentää eheytystoimien rangaistavuuden helpottumiseksi. Lakimuutoksilla eheytystoiminnasta saataisiin myös jaettua oikeansuhtaisia rangaistuksia sekä rangaistusten asettavan myös ennaltaehkäisevän pelotteen olla harjoittamatta eheytystoimia.

5.3 De lege ferenda – suositukset lainsäätäjille

Päädyn edellä esitettyjen argumenttien perusteella ensisijaisesti esittämään, että Suomen rikoslakiin säädetään Norjan mallin kaltaisesta uudesta pykälästä, joka yksiselitteisesti kriminalisoi ensinnäkin kaikki alaikäisiin ja vajaavaltaisiin henkilöihin kohdistuvat eheytystoimet täysin. Toisekseen eheytystoimien yhteiskunnallisen ja koko ihmisryhmää loukkaavan kontekstin ja julkisen vallan suojeluvuorituksen huomioon ottaen, päädyn ehdottamaan, että kaikki eheytystoimet, joita suoritetaan psykoterapeuttisia, lääketieteellisiä, vaihtoehtolääketieteellisiä tai uskontoon perustuvia menetelmiä tai vastaavia järjestelmällisiä menettelyjä harjoittamalla, tulee kriminalisoida Norjan mallin mukaisesti, mikäli niiden tarkoituksena on tukahduttaa tai muuttaa uhrin seksuaali- tai

sukupuoli-identiteettiä. Eheytyä tarjoavat yritykset ja yhdistykset tulisi voida sulkea tai lakkauttaa pysyvästi. Rangaistusasteikkona toimisi pahoinpitelysäännösten tavoin sakkotuomiosta kahteen vuoteen vankeutta, mutta korvauksia pohdittaessa tulisi voida soveltaa korotettua asteikkoa viharikosperusteen varjolla. Pykälä tulee lisätä osaksi rikoslain 21 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia.

Toissijaisesti ehdotan, että rikoslakiin tulee lisätä pykälä pakottavan kontrollin kriminalisoimisesta. Pakottavaa kontrollia koskevan pykälän tulisi pitää sisällään maininta eheytystoiminnasta ja siihen liittyvästä henkisestä väkivallasta ja ihmisarvon loukkauksesta. Tanskan mallin mukaan henkisestä väkivallasta tuomitaan se, joka altistaa uhrin törkeän halventavalle, nöyryyttävälle tai loukkaavalle käytökselle. Tämä ei ole vielä riittävän yksiselitteinen malli eheytystoimien oikeasuhtaiselle tuomitsemiselle, vaan pykälään tulee lisätä erikseen maininta eheytystoimista henkisenä väkivaltana, mikäli toimet päädytään kriminalisoimaan pakottavan kontrollin kanssa samassa pykälässä. Tällöinkin tulee kriminalisoida kaikki toimet, jotka yksinomaan pyrkivät henkilön tukahduttamaan tai muuttamaan uhrin seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiä. Erityisesti lailla tulee myös suojella alaikäisiä henkilöitä eheytystoimilta.

Lähteet

- Alempijevic, D., Beriashvili, R., Beynon, J., Birmanns, B., Brasholt, M., Cohen, J., . . . Viera, D. N. (2020). *Statement on conversion therapy*. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 72, 101930. <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2020.101930>
- American Psychological Association. (2009). *Appropriate therapeutic responses to sexual orientation, gender identity, and gender expression of lesbian, gay, and bisexual clients [PDF]*. <https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/therapeutic-response.pdf>
- Anttila, O., & Ojanen, T. (2025). *Yhdenvertaisuuslaki kommentein (2., uudistettu painos)*. Alma Insights.
- Belavusau, U., & Marzocchi, O. (2023). *Conversion practices on LGBT+ people*. *Euroopan parlamentti*. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/CO_MMITTEES/LIBE/DV/2023/07-17/Study_PolDepC_ConversionPracticesonLGBTPeople_752.385_EN.pdf
- Camacho, G., Reinka, M. A., & Quinn, D. M. (2020). *Disclosure and concealment of stigmatized identities*. *Current Opinion in Psychology*, 31, 28–32. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2019.07.031>
- Campbell, T., & Rodgers, Y. v. d. M. (2023). *Conversion therapy, suicidality, and running away: An analysis of transgender youth in the U.S*. *Journal of Health Economics*, 89, 102750. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2023.102750>
- ECRI (2023). *ECRI General Policy Recommendation No. 17 on preventing and combating intolerance and discrimination against LGBTI persons*. <https://rm.coe.int/general-policy-recommendation-no-17-on-preventing-and-combating-intole/1680acb66f>
- Elävät vedet. (n.d.). *Suomen Elävät Vedet ry*. <https://elavatvedet.fi/>
- Euroopan komissio (2020). *LGBTIQ Equality strategy 2020–2025*. https://commission.europa.eu/document/download/5100c375-87e8-40e3-85b5-1adc5f556d6d_en?filename=lgbtiq_strategy_2020-2025_en.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2020). *A long way to go for LGBTI equality*. [FRA report PDF](#).
- Fineman, M. A., Jackson, J. E., & Romero, A. P. (2009). *Feminist and queer legal theory*. Routledge.

- Hakalehto, S. (2025). *Lapsioikeuden perusteet (2., uudistettu painos.)*. Alma Insights.
- Halonen, M. (2026). *TPS julkaisi anteeksipyyntön Veli-Matti Savinaiselle – näin Pride-kohu paisui illan aikana*. [Yle](#).
- Harrell, B. J. (2022). *Conversion therapy bans, suicidality, and mental health*. Vanderbilt University. [PDF](#).
- Hirvonen, A. (2011). *Mitkä metodit?: Opas oikeustieteen metodologiaan*.
- Housman, P. (2025). *The first Pride was a riot: The origins of Pride Month*. American University. <https://www.american.edu/cas/news/the-first-pride-was-a-riot.cfm>
- Hyttinen, N. (2023). *Tällaisia ovat salassa tehtävät eheytyshoidot: Patrick ja Jussi kertovat, kuinka heitä yritettiin "parantaa" homoudesta*. MTV Uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tallaisia-ovat-salassa-tehtavat-ehetyshoidot-patrick-ja-jussi-kertovat-kuinka-heita-yritettiin-parantaa-homoudesta/8718084>
- Hyvärinen, A., & Leino-Nzau, K. (2013). *Uskonnonvapaus ja ulkopoliittikka: Suosituksia Suomelle*. Ulkoministeriö. [https://um.fi/documents/35732/48132/uskonnonvapaus ja ulkopoliittikka 2013 pdf.pdf](https://um.fi/documents/35732/48132/uskonnonvapaus+ja+ulkopoliittikka+2013+pdf.pdf)
- Ihmisoikeuskeskus (2025). *ECRI-raportti: Vihapuhe ja syrjintä lisääntynyt huolestuttavasti Suomessa*. [Ihmisoikeuskeskus](#).
- Jaakko, M. (2023). *De lege ferenda -tutkimus prosessi- ja insolvenssioikeudessa*. *Lakimies*, (6) s. 895–917.
- Jyränki, A., & Husa, J. (2012). *Valtiosääntöoikeus*. CC Lakimiesliiton kustannus.
- Jyränki, J. (2005). *Kummia naisia, outoja oikeuksia: Oikeustiedettä queer-teorian ja naisoikeuden leikkauspisteissä*. *Oikeus*, 34(2), s. 157–177.
- Kimpimäki, M. (2026). *Digitaalinen väkivalta lähisuhteissa*. *Defensor Legis*, (1), s. 49–64.
- Koivisto, I. (2018). *Ohjattua vapautta? Itsemääräämisoikeus hallinnan välineenä*. *Lakimies* (6), s. 627–650.
- Koivistoinen, V. (2021). *Näin homoseksuaaleja käännättävät eheytyshoidot toimivat – 25-vuotias Johannes Poikkimäki kertoo, millaiseen paineeseen hän joutui vuosiksi*. *Yle*. <https://yle.fi/a/3-12089022>

- Koskela, M. (2023). Eheytyksen rikkomat. *Yle*. <https://yle.fi/a/74-20037863>
- Leskinen, M. (2022). *De lege ferenda -tutkimuksesta metodina ja tieteenä*. *Lakimies*, (7–8), s. 1158–1185.
- Lindholm, A., Karjalainen, S., & Launis, V. (2023). *Haavoittuvuuden etiikka hoidossa ja kliinisessä tutkimuksessa*. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 60, 451–460.
- Linna, T. (1987). *Ulosottorealisoinnista de lege ferenda*. *Suomalainen Lakimiesyhdistys*.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (2013). *Ikääntymisen ennakointi: Vanhuuteen varautumisen keinot*. *Talentum*.
- Mannila, S. (2024). *Syrjintä Suomessa 2020–2023: Tietoraportti*. Oikeusministeriön julkaisuja, *Selvityksiä ja ohjeita 2024:11*. [Valtioneuvosto julkaisut](https://valtioneuvosto.fi/julkaisut).
- Mieli ry. (2024). *Henkinen väkivalta satuttaa sisältäpäin*. Noudettu osoitteesta <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/henkinen-vakivalta-satuttaa-sisaltapain/>
- Mijatović, D. (2023). *Nothing to cure: Putting an end to so-called “conversion therapies” for LGBTI people*. [Council of Europe – Commissioner for Human Rights](https://www.coe.int/en/web/comodocs/19232).
- Moilanen, M. (2023). *Sosiaalihuollon asiakkaan suostumuksen väärinkäytöstä*. *Lakimies*, (6), s. 918–946.
- Morris, B. J. (2023). *A brief history of lesbian, gay, bisexual, and transgender social movements*. <https://www.apa.org/topics/lgbtq/history>
- Neuvonen, R. & Rautiainen, P. (2015). *Perusoikeuksien tunnistaminen ja niiden sisällön määrittäminen Suomen perusoikeusjärjestelmässä*. *Lakimies*, (1), s. 28–53.
- Niemi, J. (2015). *Onko ‘oikeus ja sukupuoli’ oikeudenala?* *Lakimies*, (7–8), s. 1022–1039.
- Nieminen, K., Lähteenmäki, N., & Aaltonen, O. (2021). *Empiirinen oikeustutkimus*. *Gaudeamus*.
- Nieminen, L. (2019). *Positiivinen erityiskohtelu: tehokas keino kohti tosiasiallista yhdenvertaisuutta vai tyhjiä sanoja vain?* *Lakimies*, (5), s. 580–607.
- Nikumaa, H. (2022). *Muistisairaiden ihmisten haastattelututkimus esimerkkinä hyvinvointioikeudellisesta empiirisestä tutkimuksesta*. Teoksessa V. Toivonen, E. Nykänen, M. Aalto-Heinilä, & A. Mäki-Petäjä-Leinonen (toim.), *Hyvinvointioikeus: Kirjoituksia oikeudesta ja hyvinvoinnista* (s. 184–217). *Kauppakamari*.

- OHCHR. (2020). *Conversion therapy can amount to torture and should be banned, says UN expert*. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. <https://www.ohchr.org/en/stories/2020/07/conversion-therapy-can-amount-torture-and-should-be-banned-says-un-expert>
- Oikeusministeriö. (2018). *Koko ajan jännittyneenä – Moniperusteinen syrjintä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemana*. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161239/OMSO_51_2018_Koko_ajan_j%c3%a4nnittyneen%c3%a4_Rainbow_Rights_web.pdf
- Pan American Health Organization. (2012). *“Cures” for an illness that does not exist: Purported therapies aimed at changing sexual orientation lack medical justification and are ethically unacceptable*. <https://www.paho.org>
- Perry, S. (2024). *Religious/Spiritual Abuse, Meaning-Making, and Posttraumatic Growth*. *Religions*, 15(7), 824. https://mdpi-res.com/religions/religions-15-00824/article_deploy/religions-15-00824.pdf
- Piirainen, E., & Hart, L. (2024). *Eheytyshoidot kieltävä lakialoite ei etene, koska valiokunnan puheenjohtaja pisti pelin poikki: “Sai hermostumaan”*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20110834>
- Pikkanen, A. (2018). *Kuukausiliite 10/2012: Äärikristillinen yhdistys Aslan järjestää leirejä, joilla homoja “eheytetään” heteroiksi – homoseksuaalinen toimittaja soluttautui leirille*. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000005710180.html>
- Poliisi. (n.d.). *Viharikokset*. [Poliisi.fi](https://poliisi.fi).
- Puonti, A. (2024). *Eheyttäminen ja eheytyminen sielunhoidossa ja terapiassa*. *Suomen teologinen instituutti*. https://www.youtube.com/watch?v=WE3fLu_8MMU
- Rikosuhripäivystys. (n.d.). *Sateenkaari-ihmisiin kohdistuvat rikokset*. Haettu 9.5.2026 osoitteesta <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/sateenkaari-ihmisiin-kohdistuvat-rikokset/>
- Saraviita, I. (2011). *Perustuslaki (Toinen, uudistettu painos)*. Talentum.
- Schlagdenhauffen, R. (2020). *Gay rights and LGBTQI movements in Europe*. *Teoksessa Gender and Europe: Demographic transition, sexual revolutions*.

<https://ehne.fr/en/encyclopedia/themes/gender-and-europe/demographic-transition-sexual-revolutions/gay-rights-and-lgbtqi-movements-in-europe>

Scully, E. (2020). *German cannibal who ate man he met online is allowed out of prison for day trips*. Daily Mail. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8310545/German-cannibal-ate-man-met-online-allowed-prison-day-trips.html>

Seppänen, A. (2024). *Lääkäriliiton Aaltonen: Eheytyshoidot eivät nytkään ole sallittuja*. [Lääkärilehti](#).

Seta ry. (n.d.). *Eheyttämistoiminta*. [Seta ry.](#)

Seta ry. (n.d.). *Sateenkaarihistoria Suomessa*. [seta.fi](#).

Seta ry. (2024). *Sateenkaarisanasto*. [Seta ry.](#)

Seta ry. (n.d.). *Viharikos*. [Seta ry.](#)

Shahlaei, F. (2025). *The anatomy of a valid waiver of human rights*. *Human Rights Law Review*, 25(2). <https://doi.org/10.1093/hrlr/nqaf009>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (n.d.). *Haavoittuvat ryhmät. Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma*.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (n.d.). *Kidutuksen uhrin*. <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/kidutuksen-uhrit>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. (2023). *Itsemääräämisoikeuden tukeminen*.

Thoreson, R. (2025). *Trump Administration Moves to Reject Transgender Identity, Rights*. *Human Rights Watch*. [Trump Administration Moves to Reject Transgender Identity, Rights | Human Rights Watch](https://www.hrw.org/news/2025/01/22/trump-administration-moves-to-reject-transgender-identity-rights)

Tolvanen, M., & Silvennoinen, E. (2023). *Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa*. *Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20*. [Valtioneuvosto julkaisut](#).

Trispiotis, I., & Purshouse, C. (2023). *Banning 'Conversion Therapy': Legal and Policy Perspectives*. Bloomsbury Publishing. <https://doi.org/10.5040/9781509961184>

Virranniemi, G. (2021). *Tappouhkaus, puruvammoja, väkivaltaa – sukupuolivähemmistöt kohtaavat nyt aiempaa enemmän vihaa, tutkijan mukaan pelottelu voi olla suunnitelmallista*. Yle. <https://yle.fi/a/3-12014928>

Vitikainen, A. (2023). *LGBTQ. Gender Diversity, Equity, and Inclusion in Academia*, 19.

Väestöliitto. (n.d.). *Seksuaalioikeudet*. Väestötietosarja 30.

<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/sites/1/2024/08/f66025f4->

[seksuaalioikeudet_julkaisu_digiversio.pdf](https://www.vaestoliitto.fi/uploads/sites/1/2024/08/f66025f4-seksuaalioikeudet_julkaisu_digiversio.pdf)

World Psychiatric Association. (2023). *Position statement on gender identity and gender variance* [PDF].

[https://www.wpanet.org/wp-](https://www.wpanet.org/wp-content/uploads/2025/09/2.GA23.10.2-Gender-identity-Position-Statement-10.8.23.pdf)

[content/uploads/2025/09/2.GA23.10.2-Gender-identity-Position-Statement-](https://www.wpanet.org/wp-content/uploads/2025/09/2.GA23.10.2-Gender-identity-Position-Statement-10.8.23.pdf)

[10.8.23.pdf](https://www.wpanet.org/wp-content/uploads/2025/09/2.GA23.10.2-Gender-identity-Position-Statement-10.8.23.pdf)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (n.d.). *Positiivinen erityiskohtelu*.

[Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. (n.d.). *Seksuaalivähemmistöt*. [Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#).

Virallislähteet

A/HRC/44/53

HE 78/2010

HE 108/2014

HE 309/1993

HE 317/2010

KAA 6/2023

KAA 10/2021

LaVM 4/2025

PeVM 25/1994

PTK 57/2023

PTK 132/2021

PTK 32/2025

TAS 96/2024

Oikeuskäytäntö

KKO 2022:63

KKO 2026:27

R 758/2024/6152